

ISSN 2412-8368

RS Global

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ECONOMY

Scientific Edition

International Journal of Innovative Technologies in Economy

3(15) April 2018

Chief editor

Nobanee Haitham.

Associate Professor of Finance,
Abu Dhabi University,
United Arab Emirates

Editorial board:

Sotnikova Liudmila.

Professor, Doctor of Economic Sciences,
Financial University, Russia,

Kusainov Khalel.

Professor, Doctor of Economic Sciences,
State University named after
K. Zhubanov, Kazakhstan,

Umirzakov Samazhan.

Professor, Doctor of Economic Sciences,
New Economic University after T. Ryskulov,
Kazakhstan

Matviyenko Roman.

PhD in Economics, Associate Professor,
National Pedagogical Dragomanov University,
Ukraine

Lytneva Natalia.

Professor, Doctor of Economics,
Orel State Institute of Economy and Trade,
Russia

Rogova Elena.

Professor, Doctor of Economics,
National Research University Higher
School of Economics, Russia,

Arupov Akimzhan.

Professor, Doctor of Economics,
World Economy and International Relations
University, Kazakhstan

Almazari Ahmad.

Professor in Financial Management,
King Saud University-Kingdom of
Saudi Arabia, Saudi Arabia,

Panasenko Svetlana.

Professor in Management and Marketing,
Russian Economic University named after
Plekhanov, Russia

Zaloznaya Galina.

Professor in Economy,
Orenburg State Agricultural University,
Russia

Lina Anastassova.

Full Professor in Marketing,
Burgas Free University,
Bulgaria

Latkov Andrey.

Professor in Economy, RANEPa,
Russia

Mikiashvili Nino.

Professor in Econometrics and Macroeconomics,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Georgia

Stroeva Olesya.

Professor in Economy,
Russian Presidential Academy of
National Economy and Public Administration,
Russia

Amosova Natalia.

Professor of Finance, Finance University,
Russia

Burtseva Tatiana.

Professor in Econometrics and Statistics,
Kaluga State University after K. E. Tsiolkovsky,
Russia

Ramachandran Nithya.

Professor in Finance and Marketing,
IBRA College of Technology,
Oman

Ptashchenko Liana.

Professor in Economics and Management,
Poltava National Technical
Yuri Kondratyuk University,
Ukraine

Alkhaldeh Abdullah.

Professor in Financial Philosophy,
Hashemite University,
Jordan

Varma Ashish.

Ph.D in Accounting and Control,
IMT Ghaziabad,
India

Publisher –
RS Global Sp. z O.O.,
Warsaw, Poland

Numer KRS: 0000672864
REGON: 367026200
NIP: 5213776394

Publisher Office's address: Dolna
17,
Warsaw, Poland,
00-773

Website: <https://rsglobal.pl/>
E-mail: editorial_office@rsglobal.pl
Tel: +4(822) 602 27 03

DOI: 10.31435/rsglobal_ijite
OCLC Number: 1051267688
Publisher - RS Global Sp. z O.O.
Country - Poland
Format: Print and Electronic version
Frequency: monthly
Content type: Academic/Scholarly

CONTENTS

<i>Рахмонов Шухрат Шавкатович, Алимова Маишхура Тоирхоновна</i> ТУРИЗМ – МОЩНЫЙ КАТАЛИЗАТОР СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА.....	3
<i>Yuriy Kucherenko</i> FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES.....	8
<i>Костенко О. В.</i> КОМПРОМЕТАЦІЯ ОСОБИСТОГО КЛЮЧА ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПИСУ (ПРАВОВИЙ АСПЕКТ).....	15
<i>Таскараева Майра Бакыбаевна</i> МОДЕРНИЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ.....	22
<i>Vabyuch Mykola</i> FOOD SECURITY AND NUTRITION MONITORING IN THE NEW GLOBAL AGENDA "SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS - 2016-2030".....	25
<i>Rakhlyan A. A.</i> MODERN MECHANISMS OF FOREIGN TRADE LIBERALIZATION.....	31
<i>Хаврова Катерина Сергіївна</i> РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ В ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	36
<i>Барабанова Валентина Віталіївна, Богатирьова Галина Андріївна</i> ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ НА ПОВЕДІНКУ СПОЖИВАЧА ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ.....	39
<i>Кияшко О. М.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	43

ТУРИЗМ – МОЩНЫЙ КАТАЛИЗАТОР СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА

¹Рахмонов Шухрат Шавкатович,

²доктор экономических наук Алимова Маишура Тоирхоновна

Узбекистан, Самаркандский институт экономики и сервиса;

¹студент;

²научный руководитель

ARTICLE INFO

Received 02 March 2018

Accepted 01 April 2018

Published 15 April 2018

ABSTRACT

The article substantiates the role and importance of tourism as one of the leading branches of the world economy, as well as in the development of the regional economy of the Samarkand region.

KEYWORDS

tourism,
tourist and recreational
resources,
catalyst for social and
economic development,
employment.

© 2018 The Authors.

Основной задачей при выработке долгосрочной стратегии социально-экономического развития региона является определение его предполагаемой специализации в национально-экономической системе и формирование на этом основании концепции и стратегии развития региональной экономики. Предпосылка специализации региона формируется сравнительным, а иногда и абсолютным преимуществом определенной совокупности ресурсов. Для эффективного использования их следует выискивать и наращивать как вширь, так и вглубь используя их потенциал. Этот общепринятый в международной практике критерий позволяет утверждать, что любая территория имеет свой набор ресурсов, на основе которого можно создавать конкретные национальные хозяйства с эффективными параметрами социально-экономического развития. С этих позиций, как нам кажется, и следует рассматривать стратегию социально-экономического развития региона. Для этого следует:

Во-первых, определить ресурсный контекст региона;

Во-вторых, определить эффективную ресурсную политику регионального хозяйства, исходя из ее ресурсного контекста;

В-третьих, разработать концепцию и стратегию использования имеющегося ресурсного контекста.

Исследование ресурсного контекста динамично развивающихся регионов XXI века указывает, что акцент ныне делается на ресурсы обладающие высоким воспроизводственным потенциалом, большой емкостью рынка, активным спросом. В качестве такого ресурса для региональных экономик Республики Узбекистан могут стать туристско-рекреационные ресурсы.

По данным Всемирной туристской организации (ВТО) на долю туризма в 2016 году приходилось около 10,2 % мирового внутреннего продукта [1], а число рабочих мест в туристской индустрии составляет около 292 млн. человек или 9,6 % от общего показателя занятости [2]. Начиная со второй половины 90-х годов прошлого века, туризм вышел на первое место в мировом экспорте товаров и услуг. В период 1950-2016 гг. среднегодовые темпы роста объемов туризма составили около 7 %, что намного выше средних темпов роста мировой экономики.

Во многих странах туризм входит в тройку ведущих отраслей страны, развивается довольно быстрыми темпами и имеет важное социальное и экономическое значение, так как:

- увеличивает местный доход;
- создает новые рабочие места;

- развивает все отрасли, связанные с производством туристского продукта;
- развивает социальную и производственную инфраструктуру в туристских центрах;
- активизирует деятельность центров народных промыслов и развитие культуры;
- обеспечивает рост уровня жизни местного населения;
- увеличивает валютные поступления.

Туризм является мощным катализатором социально-экономического развития как развитых, так и депрессивных стран и регионов: он обеспечивает приток иностранной валюты, инвестиций, способствует бурному росту смежных отраслей, помогает решать проблемы занятости населения, повышает репутацию страны в мировом сообществе. При существенно меньших затратах, чем в других отраслях экономики, туризм может обеспечить значительные валютные поступления. В современном мире туризм рассматривается как социально-экономическое явление, оказывающее прямое и опосредствованное влияние на развитие всей связанной с ним инфраструктуры.

Важно при этом иметь в виду, что экономическая мощь туризма во многом основывается на мультипликативном эффекте, который в туризме весьма масштабен. Как подчёркивает известный польский теоретик туризма Ирена Енджейчик, «благодаря эффекту мультипликации одно рабочее место в туризме создаёт семь новых рабочих мест в других отраслях и секторах, связанных с туризмом кооперативной цепью» [3, с. 154]. В силу этого туризм может дать старт качественно новому этапу развития многих регионов страны, особенно с большими рекреационными возможностями.

Не исключением является и Узбекистан, испокон веков славившийся своими древними городами, казна которых солидно пополнялась за счёт купцов и путешественников [4, с. 320]. Однако, в Узбекистане, обладающей колоссальными туристскими ресурсами, туризм ещё не достиг уровня развития, адекватного своим потенциальным возможностям. Пока лишь 15-20 процентов природных и историко-культурных памятников в Узбекистане затронуты туристскими маршрутами. Туристские объекты остаются невостребованными вследствие неразвитости инфраструктуры туризма. В отличие от таких стран как Франция, Италия, Испания, Греция, Турция, Египет, США, Канада, Таиланд, Сингапур, Япония, в Узбекистане сфера туризма занимает незначительную долю в ВВП страны. Удельный вес поступлений от туризма в ВВП страны составляет 3,2 % (в выше указанных государствах этот показатель достигает до 25 процентов). При этом следует иметь в виду, что по объёму потенциального туристического продукта Узбекистан занимает одно из ведущих мест в мире. В Узбекистане насчитывается более 7 тысяч памятников истории, многие из которых включены в Список всемирного наследия ЮНЕСКО. В их числе такие жемчужины Востока, как города Самарканд, Бухара, Хива, Шахрисабз, Ташкент, Коканд, Термез. Уникальное расположение Узбекистана на Великом шелковом пути является ключевым фактором развития туристической сферы страны.

На сегодняшний день уделив важное значение ускоренному развитию сферы туризма, одной из целевых задач и приоритетных направлений государственной политики в сфере туризма в Республике Узбекистан на среднесрочную перспективу определено «придание туризму статуса стратегического сектора экономики» [5].

Самарканд, расположенный в центре Великого Шёлкового пути, являющийся одним из древних городов мира, славившийся богатым культурным и историческим наследием, неповторимым восточным обликом и колоритом, прекрасными природно-климатическими условиями является регионом Республики Узбекистан, имеющий высокий туристский потенциал. Именно в этом городе в 1994 году была принята Самаркандская декларация стран-участниц международного проекта развития туризма по Великому шелковому пути, а также в 2004 году был открыт Региональный центр Всемирной туристской организации «по Великому Шелковому пути». Самарканд издавна был центром мировой торговли, ремесленничества и науки. На сегодняшний день число желающих, которые хотели бы увидеть голубые купола Самарканда, познакомиться со средневековой архитектурой, культурой возрастает. Авторитетное и признанное в международных кругах американское интернет-издание «Хаффингтон пост» внесло Самарканд в список 50 городов мира, которые необходимо обязательно посетить хотя бы один раз в жизни [6].

На территории Самаркандской области расположено 1626 историко-культурных объектов, из них 975 археологических, 581 мемориальных, 34 полонических, 36 монументальных и 11 музеев.

Анализ развития туризма в Самаркандской области за последние семь лет (2007-2015 гг.) показывает передовое развитие данной отрасли по сравнению с другими отраслями

региональной экономики (см. таб. 1). По данным статистического управления Самаркандской области, среднегодовой прирост туристских услуг за данный период составлял 21,96 %, который выше аналогичных показателей по республике (по республике данный показатель за аналогичный период составлял 18,7 %). При этом значение данных показателей превышают темпы роста валового регионального продукта (среднегодовой реальный прирост данного показателя за 2007-2014 года составлял 10,3 %). Темпы роста показателей развития туристской отрасли также опережают темпы роста показателей развития передовых отраслей региональной экономики: темпы роста объёма произведённой продукции отраслей сельского хозяйства (среднегодовой прирост данного показателя за 2007-2015 гг. составлял 6,35) и темпы роста объёма произведённой продукции отраслей промышленности (среднегодовой прирост данного показателя за 2007-2015 гг. составлял 16,03 %). Приведённые выше данные доказывают утверждение, что в ближайшие десятилетия туризм может превратиться в передовую отрасль региональной экономики.

Таблица 1. Структурные тенденции развития региональной экономики

	По сравнению с прошедшим годом (реальный прирост в %)									средне годовой прирост в 2007- 2015 гг.
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
ВРП	111,2	107,8	106,4	113,6	112,9	111,6	108,9	109,8	110,5	10,30
Промышленность	120,7	122,4	111,6	119,8	107,5	121,2	112,5	114,8	113,8	16,03
Сельское хозяйство	106,3	104,4	104,2	107,3	107,4	106,4	106,9	107,0	107,3	6,35
Сфера услуг	134,0	116,8	113,9	117,4	119,4	118,1	122,7	120,1	116,9	19,91
Туристские (туристско-экскурсионные за гостиничные) услуги	169,9	115,8	113,2	112,5	110,1	124,3	112,3	124,1	115,5	21,96

Источник: данные Комитета по статистике Республики Узбекистан

Таким образом, туризм, являясь выгодной отраслью экономики, может стать при соответствующих условиях важнейшей статьёй валового национального дохода Узбекистана.

Анализ ресурсного потенциала Самаркандской области позволяет заключить, что в регионе сложились определенные предпосылки, которые создают перспективу развития туризма, как стратегической отрасли региональной экономики.

1. Наличие потенциала для развития туризма:

а) выгодные природно-географические условия.

Самарканд расположен в центре республики Узбекистан. Повезло городу с положением и географическим. Он расположен в 275 км юго-западнее Ташкента на склонах Туркестанского хребта на высоте 700 м. Здесь континентально-субтропический климат и чистейшая вода Узбекистана. Климат умеренный, очень благоприятный для местных жителей. Каждое время года проявляет свои признаки вовремя. Зимой здесь средняя температура составляет 0 градусов, а минимальная достигает -27 градусов. Лето жаркое, температура может подняться до 40 градусов.

б) культурно-исторические предпосылки.

Самарканд – один из древнейших городов мира, его история насчитывает около 2750 лет. Впервые город упоминается в 700 году до н.э., как Мараканда. Он являлся столицей государства Согдиана. Со времён открытия Великого Шёлкового пути Мараканда был ключевым его пунктом. Город известен архитектурными памятниками, относящимися к временам правления династии Тимуридов. Самаркандская архитектура средних веков известна во всём мире: уникальные внешние глазурованные и позолоченные облицовки древних зданий являются визитной карточкой города. Нельзя не восторгаться руинами некогда величественной мечети Биби Ханым, бирюзовым куполом мавзолея Гури-Эмир, неповторимыми по изяществу ансамблем Шахи-Зинда, триадой медресе Улугбек, Шердор и Тилля-Кори на площади Регистан. Эти и многие другие шедевры занимают выдающееся место в истории мировой архитектуры и по своим художественным достоинствам стоят в одном ряду со знаменитыми памятниками зодчества Египта, Индии, Ирана, античной Греции и древнего Рима.

в) наличие народно-художественных промыслов.

Истоки декоративно-прикладного искусства Самарканда уходят в глубь веков. Тесно связанное с жизнью народа, его укладом, обычаями и традициями, оно было самым массовым видом искусства. Современные умельцы, бережно сохраняя традиции в декоративном искусстве, творчески развивают его, обогащают новым содержанием. В Самарканде развиты такие виды декоративно-прикладного искусства как керамика, ткачество, ковроделие, вышивка, чеканка по меди, ювелирное дело, золотое шитье, резьба, роспись по дереву и ганчу, Самаркандская бумага, которая производится на фабрике «Мерос», шёлковые ковры, которые производятся на фабрике «Худжум».

г) наличие на территории региона экологически чистых природных зон.

2. Наличие научно-образовательного потенциала.

Самаркандский институт экономики и сервиса готовит специалистов для сферы туризма по разным направлениям.

Таблица 2. Подготовка кадров для сферы туризма в СамИЭС

№	Шифр	Название специальностей (направления образования)	кол-во выпускников		
			2013-2014	2014-2015	2015-2016
1	5230200	Менежмент (туризм)	48	47	45
2	5230400	Маркетинг (туризм)	24	48	52
3	5610100	Сфера услуг (по направлениям и видам деятельности)	-	35	44
4	5610200	Организация и управление гостиничным хозяйством	-	51	55
5	5610300	Туризм по видам деятельности	25	33	48

3. Наличие туристской инфраструктуры.

На сегодняшний день в Самаркандской области в сфере туризма ведут деятельность 56 туристских фирм, 107 гостиниц и аналогичных средств размещения, 12 организаций отдыха и туристских баз, 20 санаторно-курортных организаций.

4. Растущий интерес к туристским районам, как со стороны иностранных туристов, так и внутренних. За последние годы в Республике Узбекистан наблюдается тенденция, повешения материального благосостояния населения, что привело к росту совокупных доходов на душу населения (рис. 1). Это привело к повышению спроса на туристские услуги местного населения.

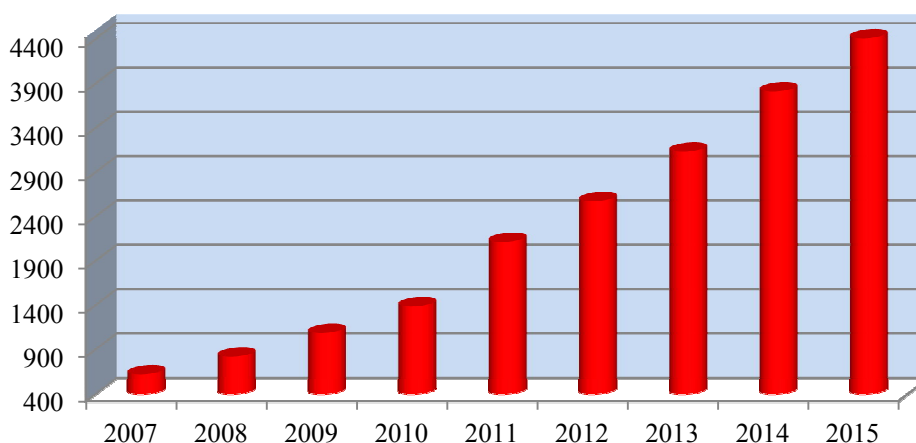

Рис. 1. Рост совокупных доходов на душу населения в Республике Узбекистан (тыс.сум)

Таким образом, туризм, являясь мощным катализатором социально-экономического развития региональной экономики, может стать при соответствующих мерах по эффективному

использованию ресурсного потенциала, важнейшей статьёй внутреннего регионального продукта Самаркандской области.

ЛИТЕРАТУРА

1. UNWTO Tourism Highlights 2017 Edition, [Электрон манба]: <http://www.unwto.org>
2. Travel & Tourism Economic Impact 2017 World, [Электрон манба]: <http://www.wttc.org>
3. Тураев Б. Х. Организационно-экономические механизмы регионального туризма. Монография. Т.: Фан, 2009. – 154 с.
4. Енджейчик И. Современный туристский бизнес. Экстратегии в управлении фирмой. Пер. с польск. М: Финансы и статистика, 2003. – 320с.
5. Указ Президента Республики Узбекистан Ш. М. Мирзиёева от 2 декабря 2016 года №4861 «О мерах по обеспечению ускоренного развития туристской отрасли Республики Узбекистан». Собрание законодательства Республики Узбекистан, 2016 г.
6. Выступление Первого Президента Республики Узбекистан Ислама Каримова на открытии 99-й сессии Исполнительного совета Всемирной туристской организации ООН // Народное слово. 2014 год 3 октября.

FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Yuriy Kucherenko

Ukraine, Sumy National Agrarian University, Department of Finance, post-graduate student

ARTICLE INFO

Received 03 March 2018

Accepted 02 April 2018

Published 15 April 2018

KEYWORDS

Agriculture, agrarian sector, financial and economic security of agricultural enterprises, accounts receivable and accounts payable, profitability of sales, financial transaction, rural development, capacity building of natural resources

ABSTRACT

The author studies the essence of financial and economic security of agricultural enterprises in the context of current changes in the economic situation in the country. The author also proves that the company's transition towards sustainable development, which is supported by the system of its financial and economic security, allows for differentiation in the targets of such system both in short and long terms.

© 2018 The Author.

Introduction. Reform in the agrarian sector is accompanied by instability of production tides, inflation rate, credit- price hike, a significant decrease in state support for agriculture and the whole agro-industrial complex, erosion of purchasing power of agricultural consumers and rise in debt of agriculture and industrial enterprises, which produce means of production necessary for agricultural producers.

For economically independent enterprises, there is a need for groundbreaking approaches to ensuring their own economic security, which requires a radical change in the entire system of protection of economic interests [Blank 2014, p. 17]. That's why financial security is defined as an essential component of economic security of enterprise, special attention to which should be given by business entities including agricultural enterprises.

Research Goals, Tasks, Objects and Methods. *The goal of the research* is theoretical and methodological basis of the definition of the notion "financial and economic security of agricultural enterprises", the disclosure of basic essential features of the financial security of agricultural enterprises in the context of current changes in the economic situation in the country, taking into account macro-and microeconomic aspects of this problematic. Implementation of this goal is associated with the solution to the following *tasks*:

- to justify the essence of the concept of "financial and economic security of enterprise" and peculiarities of its provision to agricultural enterprises;
- to analyze the ways of ensuring the stability of the financial and economic security system of agricultural enterprises;
- to determine the directions of organizational and economic measures to improve the financial stability of agricultural enterprises.

The object of research is financial and economic security of the Ukrainian agricultural enterprises as a tool to enhance the financial stability of agricultural enterprises.

The following methods were used in the research: analytical, statistical, normative, formalization, observation, etc.

Results of the Research. The transition to a market economy has led to the strengthening of the role of finances and defined their new place in the economic system. The majority of market instruments refer to elements of the financial mechanism, i.e., they are part of the financial system. Therefore, under the financial security at the state level one should understand the state of the financial, monetary, currency, banking, budgetary, taxation systems, characterized by a balance and resistance to internal and external negative effects, the ability to ensure the effective functioning of the national economic system and economic growth. The concept of "financial and economic security of enterprise" is synthesized and integrates in itself essential characteristics of the categories of "economic security of enterprise" and "finance of enterprise". Being a bearer of financial measures to

ensure the effective economic development of enterprise, financial security is the object of its economic management, entrusted to appropriate financial services.

In recent years, the main adverse factors that caused the crisis in the financial and economic system of Ukraine were as follows [Kyrychenko 2015, p. 14]:

- diminution in external demand,
- deterioration of financial performance of enterprise;
- diminution in consumer and investment demand;
- business loss;
- reduction in purchasing power of the population;
- high rate of inflation.

The growth in agricultural production, due to the negative impact of the global financial crisis, did not allow to improve the financial performance of this sphere and the standard of living of the rural population. In addition, the imbalance of supply and demand of agricultural production and low purchasing power of the population, which significantly limits the capacity of the domestic market resulted in deterioration of the price situation on certain food markets [Mazur 2011, pp. 8-10].

Now agricultural producers are losing the basic sources of obtaining current assets, particularly from the sales of their own products and reduction in state support, which requires urgent solution to the issues of their lending, first of all, to prepare for the spring-field works.

Most banks have stopped or significantly reduced the volume of lending, even in operating loan facilities, overdraft and credit rates are increasing, payments are made with delay. Prolongation of credits involved in prior periods is carried out slowly by agricultural producers.

Rate of growth of wages in agriculture is unable to ensure its motivational function and secure qualified personnel in the rural areas in full.

Assessment of debt trend of agricultural enterprises can be based on the following indicators:

1. The level of debt loads on assets (the ratio of total liabilities to total assets).
2. The level of net debt loads on assets (the ratio of total liabilities minus the cost of receivables to total assets).
3. Turnover of accounts receivable (the ratio of the amount of sales proceeds to the amount of accounts receivable).
4. Turnover of accounts payable (the ratio of the amount of sales proceeds to the amount of accounts payable)
5. Participation of accounts payable in the financing of the cost of production (the ratio of the amount of accounts payable to cost of sales).

Turnover of accounts receivable is the number of days required to cover this debt, during which the entity receives cash from customers or other counterparties. Turnover of accounts payable is understood as the period (expressed also in days), during which the organization should cover its credit debt.

The use of these indicators makes it possible to assess debt trends in the agrarian sphere of Sumy region for a long period of time. First of all, it is expedient to trace the ratio of turnover of receivables and payables (Figure 1).

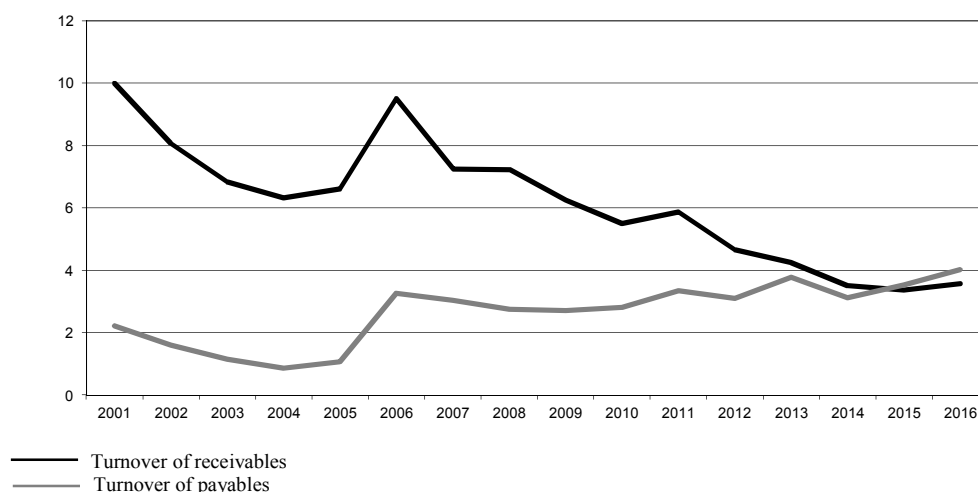

Fig. 1. Ratio of Turnover of Receivables and Payables

Source: Calculated according to the data of the State Committee of Statistic of Ukraine:
<http://www.ukrstat.gov.ua>

In the period of 2001-2016 there is a clear trend towards reducing the gap in the turnover of both types of debt that positively affects the solvency of agricultural enterprises of Sumy region. The biggest gap was in the period of 2004-2005, when the turnover period of accounts payable amounted respectively to 420 and 344 days against 57 and 53 days of turnover of accounts receivable.

Typical in this regard is the trend of receivables and payables ratio in the total balance of agricultural enterprises (Figure 2).

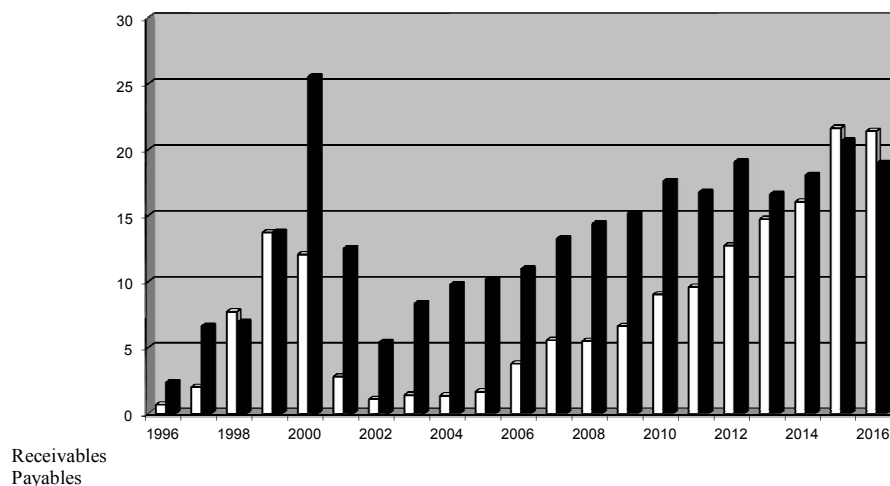

Fig. 2. Dynamics of debt ratio of agricultural enterprises in Sumy region in the total amount of their assets (liabilities)

Source: Calculated according to the data of the State Committee of Statistic of Ukraine: <http://www.ukrstat.gov.ua>

The chart shows that since 2004 the ratio of receivables in the amount of assets steadily increased. In 2015-2016 it exceeded the ratio of payables in the amount of liabilities of agrarian formations. A further analysis of debt trends enables to examine the relationship between debt activity and results of economic activity (Table 1).

As the calculations have shown, with the growth of net debt burden on assets by 10 kopecks, return on sales decreased by 3.7 %. With the increase in participation of accounts payable in the financing of the cost of production by 0.01 points, return on sales decreased by 1.3 % [Skrypyk 2017, p. 52].

Meanwhile, the debt problem is inextricably linked to issues of bankruptcy, the probability of which will significantly influence the debt ratio of the economic agent, putting the latter in a certain scope of debt rationality.

Financial security of agricultural enterprises is a key element of their economic security. The substantive nature of financial security of agricultural enterprises is directly linked to the economic sphere of its manifestation. It is integrated with the category of economic security of agricultural enterprises, which is one of its most important elements.

Almost all objectives of economic development of agricultural enterprises, and raise in the volume and recovery of its assets require increase in the amount of financial resources. Selecting the sources of formation of these resources, as well as minimizing the cost of their involvement largely determines the level of economic independence of agricultural enterprises and efficiency of their business [Wasilewski, Felczak 2011, p. 58]. Thus, the strategy to ensure financial security of agricultural enterprises is an integral part of the overall strategy of their economic development.

Operations, related to financial activities of agricultural enterprises, are of a stable character, i.e., they are carried out constantly. This is due to the fact that every agricultural enterprise in the process of its development needs external financing of various directions of financial activity, and therefore provides a continuous service of financial resources attracted from external sources. Financial operations are carried out even in a temporary complete cessation of operations of agricultural enterprises because of poor condition of commodity market or for other reasons. In these cases measures to ensure financial security are of primary importance in the system of general economic security of agricultural enterprises [Arefyeva, Kuzenko 2015, p. 101].

Financial activity plays a priority role in ensuring economic stability of agricultural enterprises in general. The instruments of such stabilization are various insurance and other trust funds, generated in the process of financial activity, against the possibility of incidental fluctuations not only of the financial, but also commodity markets, reduction in operating business and operating profit respectively. The

higher share of these insurance and other trust funds in the total capital used by entity is, the higher level of its economic security and implementation of objectives of its economic development.

Table 1. Debt Burden and Its Impact on the Economic Results of Agricultural Enterprises in Sumy Region

Years	Level of debt load on the assets, UAH*	Level of net debt load on the assets, UAH*	Turnover of accounts receivable	Turnover of accounts payable	Participation of accounts payable in cost financing	Return on sales, %
1996	0.216	0.209	42.458	11.821	0.118	28.1
1997	0.132	0.112	20.482	6.159	0.259	39.8
1998	0.127	0.050	6.737	7.521	0.338	48.0
1999	0.193	0.056	3.319	3.309	0.555	49.7
2000	0.344	0.223	7.220	3.409	0.541	33.4
2001	0.139	0.111	10.000	2.222	0.500	10.0
2002	0.059	0.048	8.057	1.602	0.603	-17.4
2003	0.085	0.071	6.844	1.141	0.720	-43.8
2004	0.130	0.116	6.317	0.869	0.825	-62.9
2005	0.155	0.139	6.600	1.061	0.773	-43.4
2006	0.335	0.298	9.493	3.256	0.402	20.9
2007	0.404	0.349	7.250	3.035	0.437	1.9
2008	0.419	0.364	7.221	2.755	0.445	-7.9
2009	0.438	0.372	6.237	2.714	0.441	-1.9
2010	0.454	0.364	5.503	2.816	0.446	2.1
2011	0.408	0.313	5.864	3.351	0.387	4.1
2012	0.457	0.330	4.649	3.105	0.397	3.1
2013	0.456	0.309	4.258	3.777	0.389	16.4
2014	0.569	0.409	3.511	3.121	0.443	-4.5
2015	0.614	0.397	3.372	3.529	0.458	1.5
2016	0.642	0.428	3.566	4.023	0.363	1.5
Average annual growth	0.025	0.018	-0.789	-0.149	-0.009	-1.5

* Exchange rates were 8.01 UAH/USD in 2010, 7.99 UAH/USD in 2012, 8.15 UAH/USD in 2013, 14.96 UAH/USD in 2014, 23.15 UAH/USD in 2015, 25.89 UAH/USD in 2016

Risks associated with financial activities of agricultural enterprises (financial risk) with their adverse effects are the most dangerous. Implementation of many financial risks creates a direct threat to the loss of a substantial part of equity, bankruptcy and winding up of agricultural enterprises.

Thus, being a bearer of financial measures to ensure the effective economic development of agricultural enterprises, financial security is the object of its economic management entrusted to the appropriate financial services.

Financial security is a system of quantitative and qualitative parameters of the financial condition of agricultural enterprises, which together reflect the level of its financial security. In this essential characteristic of the concept of financial security of agricultural enterprises the following constituents should be distinguished:

1) financial security of agricultural enterprises represents determinate aspect of its financial status, that reflects one or the other level of financial security. Although in the work of some researchers there are the features of security of agricultural enterprises such as a form of behavior of business entity, the degree of harmonization of the most important directions of its activity, form of sovereignty and others.

Financial condition of agricultural enterprises, which characterizes its financial security, is shown by a set of defined parameters. The molded system of these parameters is the most important distinctive feature of the notion of financial security of agricultural enterprises from other forms of security. This set of parameters is formed on the principles of systematic approach, which allows to characterize the financial security of agricultural enterprises as an independent system that differs from other systems of operation of agricultural enterprises.

2) parameters of the financial security system of agricultural enterprises require a clear quantitative and qualitative determination. Such determination of values of individual parameters enables to evaluate the level of financial security of agricultural enterprises, to form its desired dynamics with regard to the trends and features of its financial activities. Thus it should be borne in

view that the quantitative or qualitative change in each of the parameters of economic security of agricultural enterprises is displayed on its overall level. The quantitative and qualitative determination of parameters of financial security creates its unique system for each certain entity.

The object of providing financial security is the existing system of priority balanced financial interests of agricultural enterprises that require protection in the course of its financial activities. This characteristic of the notion of economic security of agricultural enterprises is one of the most important, as the financial interests determine not only the basis for the construction of its system, but form the directions of development of all financial activity, its motives. Clearly defined financial interests give rise to the strongest incentives to intensify and improve financial performance of agricultural enterprises, and vice versa, this activity is deprived of the necessary purpose without sufficient identification of the financial interests. When considering the essential characteristics of the notion of financial security of agricultural enterprises one should pay attention to the following main points:

- in the financial security system of agricultural enterprises one should consider only priority financial interests that play the most important role in its development. Review of all financial interests caused by various types of financial relations of agricultural enterprises at all levels of its financial activity would significantly complicate the system of its financial security and reduce the possibility of complex of priority protective measures;

- a system of priority financial interests should cover not only current, but also their long-term types. This stipulates the strategic orientation of the financial interests of agricultural enterprises considered in the system of its financial security;

- priority financial interests of agricultural enterprises in the system of their financial security should be balanced with the interests of other entities of its financial relations. This balance or harmonization of financial interests is an essential condition for improving the efficiency of the molded system of financial security of agricultural enterprises. In the first place such balance of the financial interests of agricultural enterprises should be carried out with the financial interests of entities of the external environment in which it operates. In this case, the financial security of agricultural enterprises will be based not only on their own financial capabilities, but also on the financial potential of its partners in business.

The basis for financial security of agricultural enterprises is the identified system of real and potential threats of external and internal nature to its financial interests. Orientation of financial activity of agricultural enterprises to prevent threats to its financial interests is the main intrinsic characteristics of the concept of its financial security. The factors (conditions, actions), which impede the full realization of the financial interests in the process of the development of agricultural enterprises, should be considered to be threats to these interests of agricultural enterprises.

On consideration of this essential characteristic one should focus attention to the following fundamental provisions:

- threats to the financial interests of agricultural enterprises are generated by the action of not all the factors that affect its financial activities, but only some of the factors that make the destructive impact and require identification.

- identifications should be determined as the composition of the factors that make a destructive impact on the implementation of financial interests and the possible size of damage to the financial interests of agricultural enterprises - loss of profits, capital, etc.

In the system of financial security of agricultural enterprises not only real but also potential threats are identified. This is due to the fact that necessary protection of both current and long-term (strategic) financial interests of agricultural enterprises should be provided in the formation of financial security.

- the concept of the financial security of agricultural enterprises includes protection of its priority interests not only from external but also internal threats. The system of these threats is determined in the process of research of the factors of external and internal financial environment of operation of agricultural enterprises.

- among all identified threats the main attention in the system of ensuring the financial security of agricultural enterprises is focused on the most hazardous forms. These threats include the ones that affect the opportunities of feasibility of the priority financial interests and lead to rather tangible financial losses for agricultural enterprises.

Following the accepted financial philosophy agricultural formations choose independently the specific type of policy of the formation of the system of financial security, that defines a specific differentiated level of quantitative and qualitative parameters of the protection of its financial interests.

Considering the financial security of agricultural enterprises as a stable system, one should pay attention to the following key points:

– stability of the system of financial security of agricultural enterprises is considered as its dynamic characteristics. This means that along with the parameters of its static state (relevant accepted target or normative values of these parameters in the perspective period in an unchanged form), it can be characterized also by stable trends of their changes in the process of the development (for example, sustainable rates of growth of their own financial resources generated from domestic sources);

– stability of the system of financial security of agricultural enterprises is not of absolute character. In the development of financial security of agricultural enterprises individual values of its parameters can be cyclical (seasonal cycles, cycles of economic activity, etc.) or opportunistic in nature. But during the change in certain parameters the system of financial security of enterprises maintains the predicted security level of financial interest.

– at certain stages of its development the system of financial security of agricultural enterprises can abruptly change, reaching the new level of the parameters of its stability. Transition of agricultural enterprises to a new stage of business cycle, experienced financial crisis and its reorganization, etc. can be attributed to these periods.

The most important target orientation of the system of financial security of agricultural enterprises is to create the necessary financial preconditions for sustainable growth of agricultural enterprises in the current and prospective period. Like all functional systems of the financial management, the system of financial security subordinates the primary objective - to ensure the growth of the market value of agricultural enterprises. This overall objective of operation of agricultural enterprises is maintained by the system of its own financial security through its primary instructed target setting- providing of financial prerequisites for sustainable growth of agricultural enterprises in the current and long-term periods.

This target-oriented system of financial security of agricultural enterprises comes from the fact that the possibilities of its sustainable growth are provided firstly by the most important parameters of its financial condition. The ability to maintain and increase its financial capacity, to ensure implementation of the financial interests, to maintain the required level of financial independence and stability, making the basic notion of financial security of agricultural enterprises, are at the same time the most important financial prerequisites for ensuring its sustainable growth.

The process of transition of agricultural enterprises to a sustainable growth maintained by its financial security involves the differentiation of target orientation of the formation of this system in the short and long-term period.

In the short-term period goal and objectives of the formation of financial security of agricultural enterprises to ensure its transition to sustainable growth, should be focused on stabilizing its financial situation, in which the initial foundation for the future sustainable development is laid.

In the long-term (strategic) period the goal and objectives of the system of financial security of agricultural enterprises should be focused on preservation of the most important financial ratios that ensure its steady growth and constant increase in market value.

We can state that the effective functioning of economic and social mechanism of agricultural enterprise, job security of its staff as well as the level and conditions of their lives will depend on the level of financial security.

In our opinion the specific features of agriculture as a sector require an individual approach. With regard to our object of study we suggest the following interpretation: "The financial security of agricultural formation is a complex concept that ensures prevention of negative influence of factors of internal and external risks, effective use of financial resources, availability of prospects of economic development and a positive investment attractiveness of the agricultural enterprises".

In the detailed form financial security of agricultural enterprises can be represented as:

- the state of the effective use of financial resources, resulting in positive values of profitability, quality of management, capital and asset turnover, financial interests;
- optimum capital structure;
- maintenance of the market value of securities;
- increase in dividend payments;
- prospects of economic development.

Conclusions. The economic essence of financial security is expressed in a complex of organizational and economic measures that provide resistance to natural and economic risks, adequate credit and investment attractiveness, and positive return on invested capital.

Financial security and economic of agricultural formations should include not only the evaluation of the economic results of enterprise and timely monitoring of the activity of agricultural enterprises, but also the financial diagnostics with the purpose of revealing of deviations from the normal financial condition and finding out the reasons, which caused negative processes. Financial

diagnosis should be considered as a set of measures that provide qualitative and comparative analysis of the main parameters of the financial system of agricultural enterprises: availability and use of financial resources, comprehensive assessment of the financial situation, potential in terms of access to external finance.

The main direction of the development of agricultural enterprises is to determine the financial security strategy, which would protect their financial interests from various threats by forming long-term objectives of such protection, selecting the most effective ways of their achieving, adequate adjustment of directions and forms of protection under the change in the factors and conditions of the functioning of the financial environment.

To improve the financial and economic security of agricultural enterprises in Ukraine it is necessary to provide the optimum level of output, that would satisfy the needs of the population and the processing industry, the development of rural areas on the basis of the growth of the rural population income, conservation and enhancement of the natural resource potential as the basis for agricultural production.

REFERENCES

1. Arefyeva O. V., Kuzenko T. B.: The economic basis for the formation of financial component of economic security. *Actual problems of the economy*, №1, 2015, pp. 98-103.
2. Blank I. A.: Management of financial security of enterprise. Elha, Nika-Center, Kyiv, 2014, 784 p.
3. Kyrychenko O. A.: Impact of inflation on financial security of enterprise. *Economy and the state*, №1, 2015, pp. 13-16.
4. Mazur I.: Institutionalization of shadow economy in Ukraine. *Ekonomika i organizacja gospodarki żywnościowej*, Warszawa: SGGW, Nr 94, 2011, pp. 5-23.
5. Skrypyuk YU. V.: Debts and the results of management in the agrarian sector. *Herald of Sumy National Agrarian University*, №2, 2017, Sumy, pp. 48-53.
6. Wasilewski M., Felczak T.: Strategia płynności finansowej przedsiębiorstw rolniczych w zależności od rentowności aktywów. *Ekonomika i organizacja gospodarki żywnościowej*, Warszawa: SGGW, Nr 91, 2011, pp. 49-59.

КОМПРОМЕТАЦІЯ ОСОБИСТОГО КЛЮЧА ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ (ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Костенко О. В.

Україна, Київ, Інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, аспірант

ARTICLE INFO

Received 05 March 2018

Accepted 03 April 2018

Published 15 April 2018

KEYWORDS

compromise,
personal key,
signer,
digital signature

ABSTRACT

The article is devoted to the study of the concept of compromising the personal key of digital signature, the legal aspects of compromise in the context of the theory of law. The paper presents the concept of explicit and implicit compromise and the limits of their actions, as well as the legal consequences of compromise.

© 2018 The Author.

Вступ, постановка проблеми. Значущим фактором сьогодення є стрімкий розвиток політичних, економічних, наукових, бізнесових, торговельних, інформаційних суспільних відносин які безпосередньо впливають не тільки на міжнародний стан, а й на відповідні процеси у конкретних країнах, а також на здійснення прав, задоволення інтересів і потреб їх громадян та державних інституцій. Однією з основних вимог при реалізації цих відносин є швидкий обмін інформацією, відображеною в цифровому вигляді, забезпечення її актуальності, надійності, цілісності, оперативності, ідентичності, достовірності і повноти.

Потужні інформаційні комп'ютерні технології створюють нові можливості за рахунок використання цифрової інформації (даних), що, в свою чергу, створює нові суспільні відносини, які виникають між суб'єктами правовідносин під час: електронного обміну інформацією (Electronic Data Interchange); електронного руху капіталу (Electronic Funds Transfer); електронної торгівлі (e-Trade); використання електронних грошей (e-cash); електронного маркетингу (e-market); електронного банкінгу (e-banking); електронної системи здоров'я (e-health) та в інших в сферах. Обмін інформацією здійснюється в процесі електронних транзакцій у формі електронних (цифрових) документів. Надійність інформації під час обміну забезпечується завдяки застосуванню довірчих електронних послуг, а вимоги достовірності і цілісності інформації – завдяки застосуванню алгоритмів цифрового криптографічного захисту із використанням технології електронного підпису. Однак, широке застосування цієї технології водночас виявило й правові проблеми, пов'язані із використанням особистого ключа електронного підпису. Однією із таких проблем є правова невизначеність дефініції «компрометація» особистого ключа електронного підпису.

Якнайшвидше урегулювання проблеми правової невизначеності дефініції «компрометація» та своєчасне реагування права на ризики, які виникають або зумовлені компрометацією особистого ключа електронного підпису, є наразі актуальною проблемою.

Мета статті. Метою даної статті є: дослідження правових проблем, пов'язаних із визначенням дефініції «компрометація», як елемента понятійного апарату в чинному законодавстві, а також пропозиції щодо формулювання дефініції «компрометація особистого ключа».

Результати аналізу наукових публікацій. Питанням правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з використанням електронного підпису займалися такі вітчизняні вчені: Козієл Г., Петрицький А., Плєскач В., Пономаренко Л., Шпірко А., Янчева Л., Локшин А. та ін. Серед іноземних вчених дану тему досліджували: Масон С., Тірі А., Венбо М., Петров А., Беззубцев О. За останні роки питання створення надійних механізмів визнання електронних підписів порушували такі науковці: Перевозчикова О. Л., Белов С. В., Горбенко І. Д., Потій О. В., Погорелов Б. А., Мєлащенко А. О., однак, проблема компрометації в контексті компрометації особистого ключа електронного підпису в Україні висвітлювалась

переважно в технічному аспекті. Так, у статті Белова С. В. «Моделі побудови національної інфраструктури центрів сертифікації ключів та їх ризику» висвітлюються виключно наслідки компрометації електронного підпису [1], а в публікації Погорелова Б. А. «Щодо визначення основних криптографічних понять» наголошено на нейтралізації загроз компрометації для системи управління електронними ключами [2].

Разом з тим, на даний час недостатньо теоретичних праць та досліджень в комплексі питань, які визначають дефініцію «компрометація» особистого ключа електронного підпису.

Результат досліджень, виклад основних положень. Перш ніж перейти до дослідження дефініції «компрометація особистого ключа» розглянемо історію виникнення самого терміну «компрометація» в правовій моделі суспільно-правових відносин, що регулюють сферу використання підпису.

Розвиток телекомунікаційних технологій сприяв виникненню механізмів обміну між користувачами документами в електронній формі, які мають юридичну значимість. Потреба в використанні та обміні такими документами була настільки високою, що багато країн майже одночасно прийняли спеціальні закони, що регулювали основи електронної торгівлі та застосування електронних підписів. Так, Європейським парламентом та Радою 13 грудня 1999 року прийнято Директиву «Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства», у США введено Закон «Про електронні підписи в глобальній і національній комерції», Францією затверджено Декрет «Про електронний підпис», Німеччиною прийнято федеральний закон «Про цифрові підписи».

Однак на той час ні в Україні, ні у більшості країн не було практичного досвіду побудови систем електронних підписів як в організаційному, так і в правовому аспекті. Багато національних законів розроблялись як моделі загальних правил використання електронних підписів. Практичне застосування вказаних законодавчих актів виявило низку нерегульованих нормами права суспільних відносин, пов'язаних з використанням електронного підпису, в тому числі, з відсутністю чіткої дефініції «компрометація особистого ключа».

Слід зауважити, що необхідність створення нової дефініції «компрометація особистого ключа» зумовлена наявністю таких причин.

По-перше, міжнародні законодавчі норми в галузі електронного підпису не мають чітких, загальноприйнятих визначень поняття «компрометації». Термін «компрометація», в контексті «компрометація електронного підпису», застосовано у Типовому законі ЮНСІТРАЛ «Про електронні підписи і Керівництво із прийняття рішень» [3], прийнятого у Відні 5 липня 2001 року на 34-й сесії ЮНСІТРАЛ, статтею 57 якого поняття «ненадійний сертифікат» трактується як такий, особистий ключ якого «скомпрометовано» в наслідок втрати підписувачем контролю над ним. У США поняття «компрометація» визначено Національним інститутом стандартів і технологій (National Institute of Standards and Technology – NIST) як «неавторизоване розкриття, модифікація, заміщення або використання конфіденційних даних (включаючи криптографічні ключові тексти та інші дані Центру політики безпеки (CSP) [4] або неавторизоване розкриття, модифікація, заміщення або використання конфіденційних даних (наприклад, ключів, метаданих та іншої інформації, що стосується безпеки)» [5,6].

По-друге, вітчизняне законодавство також по різному трактує дефініцію «компрометація». Так, пунктом 26 статті 1 Закону України «Про електронні довірчі послуги» визначено, що «компрометація особистого ключа – будь-яка подія та/або дія, що призвела або може призвести до несанкціонованого використання особистого ключа [7]. Однак, таке ж саме тлумачення містив і попередній Закон України «Про електронний цифровий підпис». Нажаль, таке визначення з одного боку не надає визначення які саме об'єкти або суб'єкти правових відносин вчиняють вказані вище дії та які саме дії/події призводять до несанкціонованого використання особистого ключа, а з іншого боку невизначеність дефініції створює підстави довільного трактування вказаної норми закону.

В той же час, українські технічні спеціалісти в галузі захисту інформації запровадили кілька варіантів визначення «компрометація», як технічного терміну. Так, Департаментом спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України у 1999 році при створенні НД ТЗІ 1.1.-003-99 «Термінологія в галузі захисту інформації в комп'ютерних системах від несанкціонованого доступу» застосовано термін «компрометація» як «компрометація (compromise) – це порушення політики безпеки; несанкціоноване ознайомлення» [8]. Дане визначення «компрометації» спрямоване на врегулювання деструктивних подій в системі безпеки, пов'язаних із порушенням чітких правил використання цифрових підписів. Проте, таке визначення не поширюється на відносини, що відбуваються із

використанням особистого ключа поза межами визначеними політикою безпеки, а самі політики безпеки можуть суттєво різнитися. Також, така дефініція не пояснює визначення «несанкціоноване ознайомлення».

Крім того, наказом Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 20.07.2007 №141 «Про затвердження Положення про порядок розроблення, виробництва та експлуатації засобів криптографічного захисту конфіденційної інформації та відкритої інформації з використанням електронного цифрового підпису» визначено більш розширене поняття компрометації – як будь-який випадок (втрата, розголошення, крадіжка, несанкціоноване копіювання тощо) з ключовими документами (ключовими даними) та засобами криптографічного захисту інформації, який призвів (може призвести) до розголошення (витоку) інформації про них, а також інформації, яка обробляється та передається [9]. Без сумніву, це найбільш вдале визначення «компрометації», яке доцільно покласти в основу дефініції «компрометація особистого ключа» та закріпити на рівні законодавчого акта, що сприятиме чіткому застосуванню норм права.

По-третє, в українському законодавстві склалася ситуація, коли відсутність дефініції «компрометація особистого ключа» в суспільних відносинах, які регулюють сферу використання електронних ключів, позбавила право ясності та конкретики, ускладнивши процес його застосування, що зменшило довіру до електронних документів та правочинів, які вчинили за допомогою електронних підписів, про що свідчить судова практика.

За останні роки збільшилася кількість правопорушень та злочинів, пов'язаних саме із компрометацією та незаконним використанням особистих ключів електронних підписів. Переважна більшість злочинів із використанням особистого ключа електронного підпису скоєні внаслідок явної компрометації особистого ключа самим підписувачем. Саме підписувачі створюють умови для компрометації особистого ключа й подальшого його незаконного використання. Здебільшого такі злочини здійснюються в банківській сфері, а також в галузі нотаріату та реєстрації юридичних осіб. Прикладом є низка кримінальних справ, фігуранти яких, будучи банківськими працівниками, нехтували правилами політик банківської безпеки, під різними приводами заволодівали особистими ключами цифрових підписів своїх колег або підлеглих та організували схеми незаконного заволодіння коштами клієнтів банків [10,11]. Має місце практика компрометації особистого ключа нотаріуса або реєстратора під час вчинення правочинів. Так, непоодинокі випадки компрометації через неналежне зберігання та заволодіння особистим ключем нотаріуса або реєстратора, які призводять до незаконного відчуження майна та власності шляхом втручання в роботу Єдиного державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців [13]. Також, мають місце випадки заволодіння сторонніми особами особистими ключами керівників підприємств та головних бухгалтерів або отримання таких ключів в Акредитованих центрах сертифікації ключів за підробленими довіреностями з подальшим вчиненням фінансових злочинів [14].

По-четверте, специфічні проблеми надання послуг в галузі електронного підпису, пов'язані із компрометацією особистого ключа, полягають у достатньо складній структурі та видах компрометації.

У зв'язку із невизначеністю дефініції пропонується поділяти «компрометацію особистого ключа» на явну та неявну компрометацію. Розглянемо вказані види компрометації.

Явною компрометацією особистого ключа слід вважати втрату доступу до інформації особистого ключа, що гарантовано підтверджується наявними фактами порушень політики безпеки та несанкціонованого ознайомлення із ключовою інформацією.

В свою чергу, явну компрометацію можливо розподілити на:

- компрометацію, що відбулася за участю або з волі підписувача;
- компрометація, яка здійснена третіми особами без відома підписувача.

Так, до явної компрометації особистого ключа, що відбулася за участю або за волею підписувача слід віднести наступні фактори:

- втрата (викрадення) ключових носіїв, втрата ключів (кодів) від сейфів у момент зберігання в них ключових носіїв та втрата ключів (кодів) із наступним їх знаходженням;
- свідомо або шляхом зловживання довіри передача особистого ключа сторонній особі;
- порушення встановлених в організації правил використання і зберігання особистих ключів, розголошення мереживних та паролів, паролів криптозахисту, правил зберігання та знищення (після закінчення терміну дії) особистого ключа, а також вимог зберігання пароля або PIN-коду до особистого ключа;

- зберігання особистого ключа у відкритому, незашифрованому вигляді, безпосередньо на HDD ПЕОМ користувача;
- компрометація особистого ключа, яка здійснена третіми особами без відома підписувача та доступ сторонніх осіб до ключової інформації;
- порушення цілісності печаток на сейфах із ключовими носіями у разі якщо застосовується процедура опечатування сейфів;
- доступу до ключових носіїв шляхом несанкціонованого копіювання;
- викрадення особистого ключа в наслідок відповіді на запит, надісланий із ознаками шахрайства або підробки;
- виготовлення особистого ключа за підробленими документами [15,16].

На відміну від явної компрометації особистого ключа неявна компрометація базується на припущеннях або версіях подій, що створили або створюють умови компрометації особистого ключа із використанням сторонніми особами технічних засобів, програмного забезпечення тощо. До неявної компрометації можливо віднести:

- виникнення підозри на витік інформації щодо ключових даних;
- випадки коли неможливо достовірно встановити що саме відбулося з ключовими носіями (в тому випадку коли ключові носії вийшли з ладу і доказово не спростовують можливість того, що даний факт відбувся в результаті неконтрольованих дій сторонніх осіб);
- будь-які інші події, які дають привід вважати що ключова інформація стала відома або доступна стороннім особам;
- перехоплення спеціальними технічними засобами звукової інформації, електромагнітного або радіовипромінювання комп'ютерів, на яких оброблюється інформація із застосуванням особистих ключів;
- перехоплення спеціальними технічними засобами, спеціалізованим або шпигунським програмним забезпеченням інформації, яка циркулює в Internet або локальній мережі, в яких оброблюється інформація із застосуванням особистих ключів [16,17].

По-п'яте, неявна компрометація із застосуванням технічних методів та пристроїв несанкціонованого доступу до особистих ключів підписувачів на сьогодні більш обмежена у протиправних можливостях через доволі складний механізм криптозахисту даних. Світове наукове товариство періодично демонструє можливості технічного, знеособленого доступу до ключів особистого електронного підпису. Так, група вчених з Японії, Швейцарії, Нідерландів та США, успішно здійснили технічний доступ до даних, зашифрованих за допомогою криптографічного ключа [18]. Відомий криптограф Аді Шамір (буква «S» у аббревіатурі RSA) розробив метод технічного доступу та відтворення особистого ключа шляхом акустичного криптоаналізу без явного фізичного втручання в телекомунікаційні мережі та системи [19].

По-шосте, проблеми пов'язані із складністю надання правознавцями оцінки правових наслідків компрометації особистого ключа в період між реальним фактом компрометації та фактом її офіційного оголошення, із наступним блокуванням або скасуванням сертифікату особистого ключа. Саме протягом такого періоду існує ймовірність застосування скомпрометованого особистого ключа для вчинення дій, що мають юридичні наслідки.

Розглянемо перебіг подій у часі, який умовно поділимо на п'ять періодів від початку компрометації особистого ключа до усунення наслідків його компрометації.

Перший період - це час коли компрометація особистого ключа відбулася але підписувач не має підозри та фактів явної або неявної компрометації. Цей період найскладніше зафіксувати процесуально і правові наслідки, які створює цей період скомпрометований особистий ключ, мають статус офіційних та таких, що має низьку вірогідність визнання їх в подальшому недійсними, через недостатню доказову базу, яка зазвичай базується на припущеннях [20].

Другий період характерний тим, що у підписувача, за результатом суб'єктивного аналізу певних фактів або подій, формується підозра щодо можливості компрометації особистого ключа.

Наступний період характеризується необхідністю прийняти рішення підписувачем щодо оголошення компрометації особистого ключа. Третій період може тривати від кількох хвилин до кількох діб. Це обумовлено наступними факторами: прийняттям рішення щодо компрометації користувачем, у разі якщо електронний підпис використовувався для роботи з ресурсами, що не несуть юридичні ризики та потребує незначного часу. Натомість, прийняття рішення щодо компрометації особистого ключа, який постійно використовується для роботи в реєстрах або групи ключів, що забезпечують функціонування інформаційно-обчислювальних систем та мереж установи потребує аналізу ситуації та розрахунку часу для заміни ключів та

відновлення роботи систем. В органах державної влади або місцевого самоврядування прийняття рішення щодо оголошення компрометації особистих ключів може тривати декілька днів.

Оголошення компрометації здійснюється під час четвертого періоду. Законодавство передбачає процедуру оголошення про компрометацію шляхом звернення до Акредитованого центру сертифікації ключів із заявою про компрометацію, яка передається будь-якими технічними засобами комунікацій [7].

Останній період передбачено Законом України «Про довірчі послуги» і він не повинен перевищувати 2 години, протягом яких сертифікат ЕЦП блокується або скасовується [7].

Аналізуючи етапи компрометації від реального факту компрометації та факту офіційного блокування або скасування сертифікату особистого ключа електронного підпису, можемо стверджувати, що найбільшому ризику піддаються дії із особистим ключем, які здійснюються в перший період, оскільки можливість збору доказової бази щодо вчинення суспільно небезпечного діяння із використанням скомпрометованого особистого ключа має низьку вірогідність.

По-сьоме, на сьогодні в законодавстві поняття компрометації особистого ключа електронного підпису фактично не має чіткого визначення та переліку подій або підстав, що дають можливість беззаперечно вважати їх компрометаційними, і, відповідно, базовими «маяками» для правознавців, які сьогодні оцінюють прецеденти порушення законодавства, пов'язані із використанням особистого ключа електронного цифрового підпису виключно в контексті статей 361-363 Кримінального кодексу України. Диспозиції цих статей визначають, що особистий ключ підписувача, можливо класифікувати як предмет або знаряддя злочину, як технічний засіб несанкціонованого втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку [21].

В той же час, дії або бездіяльність підписувача, які призвели до компрометації особистого ключа електронного підпису, як і поняття «компрометації особистого ключа» поки що не знайшли правової оцінки. Відсутність переліку базових ознак компрометації особистого ключа електронного підпису створює неоднозначність трактування правоохоронними органами, судами та адвокатурою ознак злочинів, що вчинені із використанням електронного підпису, що, в свою чергу, створює умови для уникнення від покарання.

Отже, дефініція «компрометація» в нині діючому законодавстві - це фактично розпливчатий термін, для якого можуть виникати пограничні випадки, у яких може бути незрозумілим чи допустиме використання терміну чи ні. Тому, слід розширити встановлену практику використання дефініції «компрометація», щоб зробити термін менш розпливчастим та більш інформативним, врахувати поняття явної та неявної компрометації, що сприятиме більш якісному застосуванню норм права.

Без сумніву, існуючі проблеми в правовій моделі суспільно-правових відносин, що регулюють сферу використання електронного підпису, формують в цілому недовіру до законодавства в сфері електронного підпису, пов'язану саме із невизначеністю дефініції «компрометація», створюють сумнів до надійності електронних підписів, цілісності електронних документів підписаних ними, достовірності правочинів вчинених нотаріусами та державними реєстраторами в електронному вигляді, незмінності інформації внесеної в Єдиний державний реєстр речових прав на нерухоме майно та Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, надійності угод та договорів, укладених в електронній формі тощо.

Зважаючи на наявну неврегульовану нормами права проблему суспільних відносин, пов'язану з використанням електронного підпису, вважається за доцільне запровадити дефініцію «компрометація особистого ключа електронного підпису» та викласти її в наступній редакції: «Компрометація особистого ключа електронного підпису - як будь-яка явна або не явна подія та/або дія (втрата, розголошення, крадіжка, несанкціоноване копіювання тощо) з даними особистого ключа електронного підпису та засобами криптографічного захисту інформації, що призвела або може призвести до несанкціонованого розголошення, зміни, знищення, блокування, перехоплення, копіювання та використання особистого ключа електронного підпису, а також інформації, яка обробляється та передається за його допомогою.

Явною компрометацією особистого ключа електронного підпису є втрата доступу до інформації особистого ключа, за участю або бездіяльністю підписувача або третіх осіб без застосування технічних засобів.

Неявною компрометацією особистого ключа електронного підпису є втрата доступу до інформації особистого ключа електронного підпису із застосуванням будь-яких технічних засобів без участі підписувача».

Дане визначення містить загальну норму компрометації та два деталізовані визначення явної та неявної компрометації. Такий підхід дозволить здійснювати більш якісну кваліфікацію суспільно небезпечних протиправних дій із використанням особистого ключа електронного підпису.

Варто зазначити, що злочин, як і будь-яке інше правопорушення, є вчинком людини. Але на відміну від інших вчинків людини злочин за своєю соціальною сутністю є посяганням на ті відносини, що склалися в суспільстві, відображають його найбільш важливі інтереси, внаслідок чого охороняються законом. Компрометацію особистого ключа електронного підпису слід розглядати саме як свідомий вольовий вчинок людини, який виражений у конкретній дії або бездіяльності. Суспільна небезпечність компрометації особистого ключа електронного підпису, як матеріальна ознака злочину полягає в тому, що діяння чи бездіяльність заподіює шкоду відносинам, які охороняються законом, або містить у собі реальну можливість заподіяння такої шкоди. Це - об'єктивна властивість злочину, реальне порушення відносин, що склалися в суспільстві в сфері електронного підпису. Значення суспільної небезпечності компрометації особистого ключа електронного підпису як матеріальної ознаки злочину полягає в тому, що вона, по-перше, є основним об'єктивним критерієм визнання діяння злочином; по-друге, дозволяє дати класифікацію злочинів за ступенем тяжкості; по-третє, визначає межу між злочином та іншими правопорушеннями; по-четверте, є однією з загальних засад індивідуалізації відповідальності і покарання [22].

Крім того, визначення «явна компрометація» сприятиме можливості надання юридичної оцінки вчинкам як підписувача, власника особистого ключа, так і третім особам, які ним заволоділи та несанкціоновано використовують. В той же час, використання поняття «неявна компрометація» дозволить детальніше класифікувати суспільно-небезпечні діяння, які скоюють стосовно особистого ключа підписувача або із його використанням в контексті статей 361-363 Кримінального кодексу України, які регулюють суспільні відносини у сфері інформаційної діяльності, в тому числі і електронного підпису, та окреслюють особливий вид злочинів, пов'язаних із незаконним використанням сучасних інформаційних технологій і засобів комп'ютерної техніки. Компрометацію особистого ключа електронного підпису слід відносити до зазначених в законі наслідків вчинення злочинів, передбачених ст. 361-363 Кримінального кодексу України - витоку, втрати, підроблення, блокування інформації, спотворення процесу її обробки або порушення встановленого порядку її маршрутизації [23].

Дефініцію «компрометація особистого ключа» у запропонованій редакції внести до пункту 26 статті 1 Розділу I Закону України «Про електронні довірчі послуги».

Висновки. Враховуючи проаналізовані підходи до визначення компрометації особистого ключа, її види та характерні ознаки, можливо зробити висновок, що відсутність законодавчого врегулювання такого суспільно небезпечного діяння як «компрометація особистого ключа» в сфері права впливає на стабільність інформаційних ресурсів держави та їх безпеку.

Отже, забезпечуючи чіткість законодавчої мови та визначеність правових норм нова законодавча дефініція «компрометація особистого ключа електронного підпису» сприятиме правому регулюванню суспільних відносин, пов'язаних з використанням електронного цифрового підпису, чіткій класифікації злочинів та правопорушень, вчинених із використанням особистого ключа електронного підпису, а також підвищить довіру до надійності таких підписів та електронних документів підписаних ними, електронних сервісів, угод та договорів, укладених в електронній формі із використанням електронного підпису, стимулюватиме розвиток трансграничної електронної торгівлі та послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белов С. В., Мартиненко С. В. Моделі побудови національної інфраструктури центрів сертифікації ключів та їх ризику [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.itsway.kiev.ua/pdf/Model-CA_Risks.pdf.
2. Погорелов Б. А. Об определении основных криптографических понятий / Б. А. Погорелов, А. В. Черемушкин, С. И. Чечета // Доклад на конференции "Математика и безопасность информационных технологий" (МаБИТ-03, МГУ, 23-24 октября 2003 г.).
3. Типовой закон ЮНСИТРАЛ об электронных подписях [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_937.
4. FIPS PUB 140-2. Security Requirements for Cryptographic Modules // Federal Information Processing Standards Publication 140-2, U.S. Department of Commerce, 05/2001.

5. Recommendation for Key Management, Special Publication 800-57 Part 1 Rev. 3, NIST, 05/2014.
6. NIST SP 800-130. A Framework for Designing Cryptographic Key Management Systems [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/SpecialPublications/NIST.SP.800-130.pdf>.
7. Про довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>.
8. НД ТЗІ 1.1-003-99. Термінологія у галузі захисту інформації в комп'ютерних системах від несанкціонованого доступу [Електронний ресурс] / Затверджено наказом №22 ДСТСЗІ СБУ від 28.04.1999. – Режим доступу : <http://www.dsszzi.gov.ua/dsszzi/control/uk/doccatalog/list?currDir=41640>.
9. Про затвердження Положення про порядок розроблення, виробництва та експлуатації засобів криптографічного захисту конфіденційної інформації та відкритої інформації з використанням електронного цифрового підпису: наказ ДССЗІ України від 20.07.2007 № 141. – (Зареєстрований Міністерством юстиції України від 30.07.2007 за № 862/14129). – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0862-07>.
10. Постанова Ленінського районного суду м. Кіровограда від 19 жовтня 2011 р. у справі № 1-463/11 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/20422029>.
11. Розслідування 12016040730000533. [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр досудових розслідувань : [веб-сайт]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/ua/erdr.html>.
12. Ухвала Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 09 березня 2017 р. у справі № 344/3171/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : [веб-сайт]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65214508>.
13. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 14 березня 2017 р. у справі № 757/10916/16-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : [веб-сайт]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56854252>.
14. Kleinjung T., Aoki K., Franke J., Lenstra A. K., Thome E., Bos J. W., Gaudry P., Kruppa A., Montgomery P. L., Osvik D. A., Н. Te Riele, Timofeev A., Zimmermann P. Factorization of a 768-bit RSA modulus, version 1.4, February 18, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eprint.iacr.org/2010/006.pdf>.
15. Инструкция по работе со средствами криптографической защиты информации, сертификатами ключей подписи, открытыми и закрытыми ключами электронной подписи. Приложение № 17 к постановлению администрации Хабаровского муниципального района от 14.04.2017 № 808. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : khabrayon.ru/sites/default/files/2016/05/808_14.04.2017_p17.rtf.
16. Руководство по обеспечению безопасности использования квалифицированной электронной подписи и средств квалифицированной электронной подписи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.dsyst.com/files/security-manual.doc.
17. Инструкция по обеспечению безопасности эксплуатации сертифицированных средств криптографической защиты информации (СКЗИ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.aksicom.ru/content/istr_skzi.pdf.
18. Pellegrini A., Bertacco V., Austin T. Fault-Based Attack of RSA Authentication [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://web.eecs.umich.edu/~taustin/papers/DATE10-rsa.pdf>.
19. Genkin D., Shamir A., Tromer E. RSA Key Extraction via Low-Bandwidth Acoustic Cryptanalysis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tau.ac.il/~tromer/papers/acoustic-20131218.pdf>.
20. Mike Just, Paul C. van Oorschot Addressing the Problem of Undetected Signature Key Compromise [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.26.507&rep=rep1&type=pdf>.
21. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 №2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
22. Кримінальне право України: Загальна частина : [підручник] / [М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.] ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.
23. Судова практика розгляду справ про злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/AFB1E90622E4446FC2257B7C00499C02](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/AFB1E90622E4446FC2257B7C00499C02).

МОДЕРНИЗАЦИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ

магистр *Таскараева Майра Бакыбаевна*

Казахстан,

Каспийский государственный университет технологии и инжиниринга имени Ш. Есенова

ARTICLE INFO

Received 07 March 2018

Accepted 04 April 2018

Published 15 April 2018

KEYWORDS

long term strategy,
socio-economic potential of
modernization

ABSTRACT

Positive trends in economic growth over the past five years have not led to fundamental changes in the structure of the economy of the regions of the country, some regions lag significantly behind in terms of their socio-economic development. In order to equalize the existing regional imbalances, it is necessary to assess the regional policy of the state and to modernize the development of the territories of the regions.

© 2018 The Author.

Позитивные тенденции экономического роста в течение последних пяти лет не привели к кардинальным сдвигам в структуре экономики регионов страны, отдельные регионы существенно отстают по уровню своего социально-экономического развития. Для выравнивания создавшихся диспропорций регионов необходимо дать оценку проводимой региональной политики государства и проведение модернизации развития территорий регионов.

Долгосрочная стратегия «Казахстан-2050» и планы ее развития, направленные на модернизацию социально-экономической системы, должна строиться с учетом имеющегося потенциала регионов страны. Поэтому нами вводится понятие «социально-экономический потенциал модернизации», включающее не только совокупность ресурсов, но и качественные характеристики самих региональных систем. При этом социально-экономическая модернизация представляет собой комплекс взаимосвязанных направлений, охватывающих промышленную политику, развитие научно-технического и инновационного потенциала, совершенствование социальной инфраструктуры.

При модернизации экономического развития территорий регионов наиболее остро выступают следующие вопросы: что имеет первоочередную значимость: ускорение темпов экономического роста или сдерживание инфляции; с какой модернизации начинать: институциональной (улучшение институтов) или технологической (стимулирование экономического роста); на какой спрос ориентироваться: внутренний или внешний?

Принципиально также важен выбор пути из двух альтернатив модернизации: или сверху, или снизу. В случае выбора первого пути роль государства сводится к жесткому регулированию, к перераспределению валового внутреннего продукта в свою пользу, к концентрации ресурсов, необходимых для массивных инвестиций в реконструкцию хозяйства, к выбору отраслевых приоритетов и усилению администрирования. Второй путь предполагает доминирующую роль низовых звеньев экономики – предприятий и их корпоративных объединений, рыночных сил, частной инициативы, государству здесь отводится задача создания условий инициативного хозяйствования.

Характерной особенностью рассматриваемых вариантов является недостаточный учет пространственного фактора, формируемого широкой совокупностью территориальных особенностей страны, тогда как долгосрочные стратегии должны основываться на имеющемся потенциале регионов.

Модернизация национальных экономик может осуществляться как при использовании собственных ресурсов государства и частного бизнеса (креативный тип), так и путем привлечения внешних инвестиций, новых знаний, разработок и технологий (адаптивный тип). Представляется нам, что казахстанским регионам характерна модернизация смешанного типа с органичным использованием передовых зарубежных достижений, и возможностей собственного научно-инновационного потенциала. Выбор конкретного типа модернизации для

той или иной территории должен исходить из подробного анализа состояния социально-экономического потенциала региона и охватывать такие аспекты, как производственная база, уровень развития технологий, уровень профессиональной компетенции различных категорий трудовых ресурсов, имеющийся научно-технический потенциал, финансовые возможности территорий и т.д.

В связи с этим представляется целесообразным оперировать понятием «социально-экономический потенциал модернизации», включающим ту совокупность структурных элементов социально-экономического потенциала, которая может быть использована для решения модернизационных задач.

По нашему мнению, в основе концепции управления социально-экономическим потенциалом модернизации должны лежать следующие принципы:

- потенциал является динамической характеристикой и обнаруживается только в процессе его использования;
- использование потенциала социально-экономической системы должно сопровождаться постоянным его приростом;
- процессы использования и наращивания потенциала являются непрерывными и дополняют друг друга.

Определяющей особенностью модернизационного потенциала регионов выступает приоритетный характер не только достигнутого уровня важнейших объемных параметров, но и динамики экономического и социального развития соответствующей территории, что принципиальным образом отличает потенциальную способность того или иного региона к модернизации от общего уровня его экономического развития, характеризуемого исключительно статическими (уровневыми) индикаторами, такими как, например, валовой региональный продукт.

При проведении социально-экономической модернизации страны целесообразно устранение недостатков существующей государственной региональной политики и совершенствование методического инструментария управления социально-экономическим развитием регионов.

Исследование существующей практики управления областей показало ряд недостатков государственной региональной политики современного Казахстана, к существенным из которых относятся следующее:

- отсутствие единой научно обоснованной системы планирования социально-экономического развития страны, а также четкие механизмы согласования и синхронизации стратегий и программ развития регионов;
- централизация власти и концентрация значительных финансовых ресурсов сосредоточены на республиканском уровне, что не дает возможность стимулировать региональные органы власти к повышению эффективности управления; и не дает ощутимых результатов политика выравнивания уровня социально-экономического развития и сохраняется неоднородность регионов, которые продолжают оказывать значительное негативное влияние на структуру эффективности экономики страны.

Для комплексной социально-экономической модернизации регионов Казахстана необходимо совершенствование государственной региональной политики, усиление государственного регулирования, внедрение современных эффективных форм и методов воздействия на социально-экономические процессы, а также качественное изменение системы управления. Все это труднореализуемо и поэтому решающее значение имеет межрегиональное взаимодействие, основанное на кооперации и специализации различных регионов.

В связи с этим представляется оправданным повышение в системе регионального управления роли межрегионального и приграничного сотрудничества в рамках Таможенного союза.

В рамках проведения модернизации экономики регионов необходимо решить ряд задач, наиболее важными из которых, с точки зрения стратегии модернизации, являются:

- реализация крупных целевых проектов и программ; мобилизация и рациональное использование финансовых, материальных, трудовых и других ресурсов;
- развитие межрегиональной интеграции производства, формирование повышающих рыночную маневренность и устойчивость систем корпоративных производственно-коммерческих объединений (корпораций, концернов, ассоциаций и т.д.), научно-производственных комплексов, тесно связанных с малым бизнесом, крупных и

диверсифицированных территориально-хозяйственных комплексов и региональных (зональных) рынков со значительными товарными ресурсами и рыночной инфраструктурой;

- налаживание устойчивых межрайонных рыночных связей;
- эффективное регулирование научно-технического прогресса, использования и охраны природных ресурсов, установление ведущих направлений интенсификации производства и ресурсосбережения;

- определение региональных и отраслевых приоритетов структурной перестройки, инвестиционной активности, организация системы государственной поддержки слаборазвитых регионов;

Особенностью предлагаемой схемы является ее нацеленность на обще казахстанские задачи и параметры модернизационных преобразований.

Необходимо создание в регионах многоуровневой системы планирования как эффективного способа реализации стратегических целей и приоритетов развития.

Важнейшим условием социально-экономической модернизации регионов является реализация модели управления региональной инновационной системой, учитывающей особенности современного состояния экономики казахстанских регионов, слабую координацию в них процесса генерации инновационных идей и опыта их продвижения.

Организационно-экономическое обеспечение модернизации научно-технического потенциала регионов в современных условиях может осуществляться по следующим двум основным направлениям:

- во-первых, через прямую и косвенную государственную поддержку, в том числе в виде выделения бюджетных средств на разработку и реализацию модернизационных программ инновационного развития и льготы для ее участников;

- во-вторых, путем более полного использования ресурсов предпринимательских, банковских, финансовых структур, средств промышленности, региона, а также привлечения инвестиций из других регионов страны и зарубежья.

В условиях модернизации центральным звеном и целевой установкой социальной политики, в том числе социальной политики на региональном уровне, должно стать человеческое развитие. Необходимо создание в регионах систем целенаправленной подготовки высококвалифицированных кадров и реализация соответствующих организационно-экономических механизмов повышения эффективности региональной образовательной политики.

Модернизация неразрывно связана с обеспеченностью региональной экономики высококвалифицированными кадрами, способными быстро адаптироваться к требованиям рабочих мест и рынка труда. Решение проблемы подготовки работников, обладающих подобными характеристиками, всё более смещается на региональный уровень. Однако готовность региональных систем образования к обеспечению предприятий и организаций квалифицированными специалистами является недостаточной, о чем свидетельствует наличие целого комплекса структурных проблем. Это обуславливает объективную необходимость проведения структурной перестройки социально-экономических подсистем кадрового обеспечения экономики регионов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ахметжанова С. Б., Тусупбеков М. Б., Сарсембекова С. Е., Сагинбекова К. М., Салимова Ж. Д., Алашбаева А. Н. Перспективы Социально - экономического и территориального развития регионов Казахстана в среднесрочном периоде (на примере Мангистауской области) Астана, АО «Институт экономических исследований», 2014 -320 с.

2. N. N. Nekrasov. Regional economy: the Theory, problems, methods. 2 edition/ N. N. Nekrasov. - M: Economy 198-343 p.

3. Hurrell A. Explaining the Resurgence of Regionalism in World Politics // Review of International Studies. 1995. October. Vol.21. P.333.

4. Шаталин С. С. Функционирование экономики развитого социализма: Теория, методы и проблемы. М., 1982. С. 346.

5. Айзинова И. М., Нациорковский В. В. Непроизводительная инфраструктура регионального центра // Социологические исследования. 1984. № 3. С. 78.

FOOD SECURITY AND NUTRITION MONITORING IN THE NEW GLOBAL AGENDA "SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS - 2016-2030"

PhD, Associate professor *Babych Mykola*

*Ukraine, Mykolayiv, Mykolayiv National Agrarian University,
Department of Economics, researcher*

ARTICLE INFO

Received 09 March 2018

Accepted 05 April 2018

Published 15 April 2018

KEYWORDS

monitoring,
food security,
system,
global dimension,
information provision,
national level,
global level,
FAO

ABSTRACT

The article investigated the current state of affairs in the monitoring and information provision of the food safety formation's and nutrition's areas in the early stage of implementation of 2030 Agenda for Sustainable Development in Ukraine and in the world. The article highlights the key problems associated with the measurement under monitoring progress towards the second objective of Sustainable Development Goals (SDG 2), which is to eliminate the hunger, food security providing, nutrition improving and sustainable agricultural development. Established key links both between SDG 2 and others SDGs, described the main problems of monitoring of achievements in improvement of food security and nutrition indicators. Established the problems of monitoring and information support of the food security formation at the national and global levels for the purpose of its' unification in the future.

© 2018 The Author.

Introduction. On September 2015 the 193 Member States of the United Nations adopted the 2030 Agenda for Sustainable Development. It includes 17 Sustainable Development Goals (SDGs) and 169 targets that will guide the actions of governments, international agencies, civil society and other institutions over the next 15 years. Latitude and multi-components of the 17 SDGs and their 169 targets pose an important question about the creation of a functioning framework monitoring system. The UN Statistical Commission, mandated by the UN General Assembly to select the indicators to monitor the 2030 Agenda, had to face the dilemma of ensuring that the total number of SDG indicators was limited, while simultaneously ensuring that it did not alter or reshape the Agenda.

International agencies have an important role to play in global reporting, as they are not only responsible for collecting data from national sources and aggregating them at sub-regional, regional and global levels ensuring their comparability, but also for producing annual global progress reports for the SDG targets under their mandate, for further improving the methodology of certain SDG indicators, and for contributing to strengthening the statistical capacity in countries to produce SDG data.

The aim of this work is to study the approaches to the formation of monitoring systems and the information support of food security at the national and global levels for the purpose of its' unification in the future.

Research results. In 1996, the World Food Summit (WFS) has set a goal "hunger's eradication in all countries, with a reduction the number of undernourished people up to half of present level, no later than 2015". In 2000, in the Millennium Declaration (MD) the importance of overcoming hunger and poverty reducing was recognized through the establishment of the Millennium Development Goals' (MDGs) to halve, between 1990 and 2015, the proportion of people who suffer from hunger' (MDG 1.3).

FAO received a mandate to monitor progress in achieving the goals set by the WFS and the MDGs. FAO Statistics Department systematically working to improve the methodology and criteria needed to assess the spread of malnutrition.

In the framework of the Roundtable on hunger measuring, organized in the FAO's headquarters in September 2011, on the recommendation of experts has developed "initial" set of indicators by which, proposed to conduct the research of various aspects of food safety.

The choice of indicators was due to the importance of peer review and availability of the data in the database to be able to compare by regions and dynamics. Information on the evaluation methodology and indicators mentioned directly on the official site FAO (FAO, 2017), which the

organization brought together in a single database to provide an open access to information and creating a food security volumetric information system.

In 2011-2012, FAO has improved methodology for assessing the spread of malnutrition towards determining the most suitable model for describing the usual dietary energy consumption and improving the estimation of its parameters. In particular, it introduced a deviation from the normal distribution.

Further refinement of the methodology were introduced in 2014. There was a new method for assessing the variability of consumption for countries with no survey data, obtained from the ratio between the coefficient of variation of GDP per capita, the Gini coefficient and food prices.

The indicators classified by measuring four food security's components – availability, access, utilization and stability (Table 1).

Table 1. Indicators of food security and their information support

Indicator	Source of information	Availability of information
<i>Food Availability</i>		
The average dietary energy sufficiency	FAO	1990-2016
The average cost of food production	FAO	1990-2013
The proportion of dietary energy from cereals, roots and tubers	FAO	1990-2011
The average supply of proteins	FAO	1990-2011
The average supply of animal protein	FAO	1990-2011
<i>Food Access</i>		
The share of paved roads in the total number of roads	The World Bank	1990-2011
The density of roads	International Road Federation, World Statistics of Roads and Electronics	1990-2011
The density of railways	The World Bank	1990-2012
Gross domestic product per capita	The World Bank	1990-2013
The domestic price indices for food	FAO, International Labour Organization, The World Bank	1990-2014
The spread of malnutrition	FAO	1990-2016
The share of spending on consumer goods by poorest households	FAO	the partial
The depth of food shortages	FAO	1990-2016
The spread of malnutrition	FAO	1990-2016
<i>The Stability of Food System</i>		
Coefficient of dependence on imported cereals	FAO	1990-2011
The share of arable land with irrigation equipment	FAO	1990-2012
The cost of food imports over than total exports of goods	FAO	1990-2011
Political stability and absence of violence / terrorism	The World Bank, World Giving Index	1990-2013
Volatility of domestic food prices index	FAO, International Labour Organization, The World Bank	1990-2014
Volatility of food production index per capita	FAO	1990-2013
Volatility of food supply index per capita	FAO	1990-2011
<i>The Use of Food and Food System</i>		
Access to improved water sources	WHO, UNICEF	1990-2012
Access to improved sanitation	WHO, UNICEF	1990-2012
The percentage of children under 5 years, suffering from exhaustion	WHO, UNICEF	1990-2014
The percentage of children under 5 years, that are stunted	WHO, UNICEF	1990-2014
The proportion of children under 5 years, with low weight	WHO, UNICEF	1990-2014
The proportion of adults with low body weight	WHO	the partial
The prevalence of anemia among pregnant women	WHO, The World Bank	1990-2011
The prevalence of anemia among children under 5 years	WHO, The World Bank	1990-2011
The spread of vitamin A deficiency in the population	WHO	the partial
The spread of school-age children (6-12 years) with insufficient iodine intake	WHO	the partial

Source: formed according (FAO, 2017)

On September 2015, in a framework of 70th UN General Assembly session in New York was held UN Summit for adoption of the Agenda for Development beyond 2015. The Summit is seen by the international community as an event of historic significance. Summit problems covered all aspects of socio-economic development, national competitiveness, environmental and energy security and a

global partnership for development, and the volume of thorough preparatory work had no precedent in history (UNU, 2017).

Like the Millennium Declaration, the 2030 Agenda, provides a global vision of the whole spectrum of problems in development. The 17 Sustainable Development Goals (GSD) aimed at eliminating poverty and hunger and at the same time for the restoration and sustainable use of natural resources. They combine all three dimensions of sustainable development – economic, social and environmental – of closely related tasks. SDG are indivisible – some tasks are inextricably linked with others, they provide comprehensive and participatory approaches. SDG universal and the 2030 Agenda applies equally to both developed and developing countries (FAO, 2016).

The 2nd GSD – «Hunger overcoming, achieving of food security, the improvement of nutrition and aid for sustainable development of agriculture». This goal includes five targets.

After the summit to the United Nations Member States, were placed new tasks on adaptation the goals determined on the global level, and their monitoring. Ukraine has also started work on establishing sustainable development goals for 2016-2030 years, the relevant targets and indicators for monitoring the objectives (UNU, 2017).

It have reached an international agreement on a number of key indicators to monitor the implementation of SDG 2. However, remain significant gaps in data and difficulties of the methodological plan that must be overcome for effective and timely evaluation of food security and nutrition, to compare information on different countries.

Perhaps, even more serious problem is the search for effective ways to monitor the implementation of the new Agenda in its entirety. The SDG 2 and the related objectives, reflect the diversity of concepts of hunger and malnutrition and, achieving of this goal requires attention to all four dimensions of food security and nutrition, according to the definition gave the Committee on World Food Security (CWFS) and the World Food Summit (WFS) in 1996. What is true for targets indicators for GSD 2, can also be applied to in its links with others SDGs (FAO, 2016).

Currently FAO to monitor food security and nutrition as part of a new global Agenda "Goals for Sustainable Development – 2016-2030" uses a number of approaches and indicators (Fig. 1, Tabl. 2-3).

If for Targets 2.1 and 2.2 the indicators monitoring defined, in relation to other subgoals – they are underway. Currently, FAO has created a Global Strategy for improving the agricultural and rural statistics, in it's framework will be implemented, including the task on defining parameters and indicators for food security monitoring (SDG 2), and - global warming, biofuels and environment.

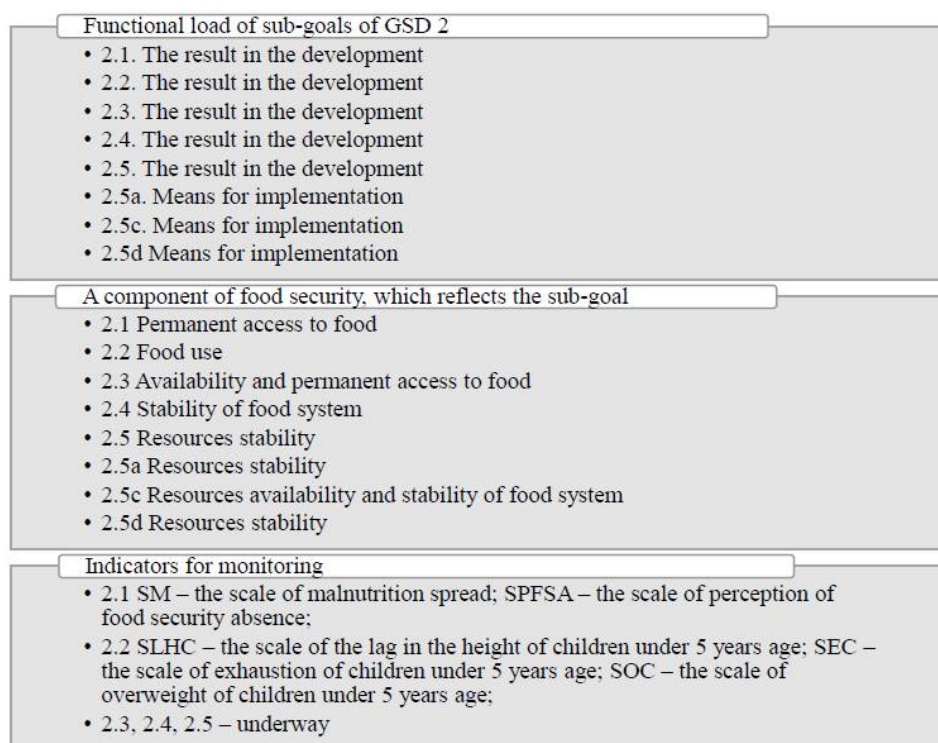

Fig 1. Monitoring of food security and nutrition (GSD 2) as part of a new global Agenda "The Goals of Sustainable Development – 2016-2030"

Source: formed by author (FAO, 2016)

The initiative of the Global Strategy creation, for improving the agricultural and rural statistics was a response to the decline in the quantity and quality of agricultural statistics. The purpose of the global strategy is to provide an access to national and international statistical systems to obtain baseline data for SDG monitoring.

The problems during conducting a comprehensive analysis of food security and nutrition indicators SDG 2, are not only the lack of a complete system of required indicators. Despite the obvious relationship, the spread assessment of malnutrition and food insecurity scales reflect different concepts, so these two measures can not be regarded as interchangeable or as having a clear correlation between countries. They give different, but complementary information.

Table 2. An essence, the objectives and methodical approaches to the assessment of indicators of food security and nutrition monitoring (SDG Target 2.1) under the new Global Agenda "Sustainable Development Goals - 2016-2030"

Indicator	Essence	Objectives	Methodological approaches to assessment
SM - the scale of malnutrition spread	An assessment of the proportion of individuals in the whole population (%) who consume insufficient amount of food	The indicator used by FAO from 1996 to monitor the achievement of the purpose set by the World Food Summit, and later the MDG 1c at national, regional and global levels. Currently used for monitoring of SDG 2 implementation	The indicator is calculated relative to population on basis of probabilistic distribution of the energy value of the normal daily diet of "middle man". The distribution parameters are estimated using available information about the national food offer, food consumption sharing by households or individuals, as well as the characteristics of the population, determining the need for food energy. The total probability of usual consumption for that average individual, which is below the lower limit of the normal range needs, adopted for evaluation of the SM
SPFSA - the scale of perception of food security absence	The evaluation of people's ability to get a food	Monitoring of SDG 2 implementation	Methods of SPFSA provides accurate and timely information on the ability of people to get a food, on basis of eight simple questions related to the types of behavior and experience, typical situations which limited the possibility of food obtaining. The combined set of answers to eight points of SPFSA, analyzed through the prism of rigorous methods of the theory of latent traits, allows to determine for each respondent the probability of belonging to any possible class of food insecurity, based on the scale of severity

Source: formed by author (FAO, 2016)

In studying the links between food security and nutrition is also important to remember that improving access to food by itself does not guarantee the improvement of child nutrition, as well as infections caused by lack of access to clean water, basic sanitation and health care, can lead to violations of the digestive system, which eventually leads to the increasing in the spread of exhaustion and stunting. In addition, defective food diets can lead to the growth of obesity and diet-related, non-communicable diseases that are increasingly distributed among the poor. It was found that obesity is associated with lack of food security in a number of adults groups and is associated with poverty. The coexistence of malnutrition and excessive eating significantly affected the countries that conduct rapid transformation, and lay them on the double burden of malnutrition [4]. These countries, in particular, also include Ukraine.

If the child is faced with food insecurity, most likely, it will lag in the height and suffer from disorders of the digestive system, which often precede irreversible consequences lag in height (Fram, M. S., Bernal, J. & Frongillo E. A. 2015; FAO, 2016). Regarding the relationship between personal experience of food insecurity and overweight among the children, the evidence compelling enough, although a range of other harmful consequences of food insecurity for children, including less healthy diets and negative psychosocial consequences, have been studied well (IOM, 2011).

With the adoption by the states of 2030 Agenda for Sustainable Development and increase of efforts to monitor expected data on food security and nutrition at national and regional levels, will be easier to accepted and widely accessible. This will facilitate the process of filling out of plural gaps in knowledge about the relationship between access to food and nutrition levels, and other factors of food insecurity.

Table 3. An essence and methodological approaches to the assessment of indicators of food security and nutrition monitoring (SDG 2) under the new Global Agenda "Sustainable Development Goals – 2016-2030"

Indicator	Essence	Consequences	Method of calculation
SLHC - the scale of the lag in the height of children under 5 years of age	The lag in height, defined as low height for age (deviation in height more than two points higher than the standard deviation from the median value in accordance with the Standards of height of children established by WHO)	Reflects the cumulative effects of undernutrition and infection during the critical 1,000-day period from pregnancy to the child's second birthday.	The ratio of children under five years who meet the criteria of lag in height, to the total number of children under five years
SEC - the scale of exhaustion of children under 5 years of age	The lag in weight gain, defined as low for age height (deviations in body weight relative to height, which is more than two standard points lower than standard deviation from the median value in accordance with the Standards of height of children established by WHO)	The exhaustion is a major prerequisite for mortality among the children under five years and usually occurs as a result of acute prolonged lack of food and / or diseases	The ratio of children under five years who meet the criteria of exhaustion, to the total number of children under five years
SOC - the scale of overweight of children under 5 years of age	The body weight excess, defined as excessive for their height (deviations in body weight relative to height, which is more than two standard points above the standard deviation from the median value in accordance with the Standards of height of children established by WHO)	Overweight in childhood is associated with a wide range of serious health complications and an increased risk of premature onset of illnesses, including diabetes and heart disease	The ratio of children under five years who meet the criteria for being overweight, to the total number of children under five years

Source: formed by author (FAO, 2016)

In Ukraine, monitoring and information support of the food security formation according to the draft of Law of Ukraine «On food security of Ukraine» (Zakon, 2011) should exercise authorized by the Cabinet of Ministers of Ukraine executive authorities, namely: providing the regular study of the food entering to the consumer market of Ukraine, and creating of appropriate information databank; creating of recommended food rations for basic social and demographic groups based on regional traditions and habits, environmental situation; carry out the calculations of predictive and actual state needs in main kind of food.

According to the draft of law, the food security formation process should be accompanied by monitoring which organized by the nature of the changes and their quantitative and qualitative assessments to prepare appropriate guidelines and management decisions. The monitoring system is based on a combination of economic and social indicators with indicators that reflect the performance of public authorities to address food security problems. As a result of monitoring, authorized executive authorities, have to decide on changes in the food panner for basic social and demographic groups, and executive authorities have to decide on the changes and approve food kits for the main social and demographic groups. Monitoring results are published annually on the official website of the Cabinet of Ministers of Ukraine, central authorities in branch of Agrarian and Food Policy, of Economic Development and Trade central authorities and at the media (Zakon, 2011).

By the Cabinet's of Ministers of Ukraine Resolution "Some Issues of Food Security" (Zakon, 2007), contained a list of tasks to the executive power to monitor indicators of food security of Ukraine at national, macro and micro levels:

- 1) To the Ministry of Health to determine every five years recommended by rational standards of consumption of basic products an average per one person;
- 2) To the Ministry of Agriculture and Food, the Ministry of Social Policy and State Statistical Service to provide within its authority submission to the Ministry of Economic Development and Trade every year until July 31, the information necessary to calculate basic indicators of food security;
- 3) To the Ministry of Economic Development and Trade to prepare and publish each year before 1st September of the next period report on food security state in Ukraine.

On the official website of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine there is no report on food security in Ukraine for any period. Regarding food security published only the balance of demand and supply of meat and meat products, sugar, milk and dairy products, vegetable oils refined on 01.04.2015, the estimated balance of supply and demand of grain in 2014/2015 marketing year by all categories of farms.

In fact the indicators monitoring of food security exercise, mostly academics. Information process support as the system does not form any of the central authorities of Ukraine. Most of the food security indicators, approved by the Methodology for Determining the Key Indicators of Food Security, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine "Some Issues of Food Security" [9], available on the website of the State Statistics Service of Ukraine, but they are in different information sources, not structured and not are required interpretation to the public.

Conclusions. The information gaps are many, complicated by the limitations of the methods at our disposal and the considerable human and financial resources required to collect high quality data on a regular basis in all countries of the world. However, the commitment of FAO, IFAD and WFP is to significantly step up efforts to address the many inequalities at the root of hunger and food insecurity. As we move forward on the 2030 Sustainable Development Agenda, it will be important to work hand-in-hand with Member States to implement a monitoring process linked with decision-making and capable of building political will (FAO, 2016). Entering to the era of the SDG, we still have significant gaps in data and methodological difficulties which will be overcome in order to assess the food security and nutrition effectively and on time, and with the possibility of comparing data across the countries.

REFERENCES

1. FAO (2014). The State of Food Insecurity in the world – 2014. Improving the enabling environment for food security and nutrition, access: <http://www.fao.org/3/a-i4646r.pdf> (Accessed 25 January 2017)
2. FAO (2016). Methods for estimating comparable rates of food insecurity experienced by adults throughout the world. Rome, FAO (see page 28).
3. FAO (2016). Monitoring food security and nutrition in support of the implementation of the Agenda for sustainable development till 2030: Conclusions and future plans, access: <http://www.fao.org/3/a-i6188r.pdf> (Accessed 25 January 2017)
4. FAO (2017). Food Security Statistics, access: <http://www.fao.org/economic/ess/ess-fs/ess-fadata/en/#.WIT09PCLS00> (Accessed 30 January 2017)
5. Fram, M. S., Bernal, J. & Frongillo E. A. (2015). The Measurement of Food Insecurity among Children: Review of literature and concept note, Innocenti Working Paper No.2015-08, UNICEF Office of Research, Florence.
6. IOM (Institute of Medicine) (2011). Hunger and Obesity: Understanding a Food Insecurity Paradigm: Workshop Summary. Washington, DC: The National Academies Press.
7. UNU (2017). The Sustainable Development Goals 2016-2030, access: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku> (Accessed 28 January 2017)
8. Zakon 2.rada.gov.ua (2007). Method for determining key indicators of food security, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine "Some issues of food security", access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF> (Accessed 22 January 2017)
9. Zakon 5.rada.gov.ua (2011). Draft Law of Ukraine "On food security of Ukraine", access: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8370-1&skl=7 (Accessed 22 January 2017)

MODERN MECHANISMS OF FOREIGN TRADE LIBERALIZATION

PhD in Economics *Pakhlyan A. A.*

Republic of Armenia, Yerevan, Armenian State University of Economics

ARTICLE INFO

Received 11 March 2018
Accepted 06 April 2018
Published 15 April 2018

KEYWORDS

trade liberalization,
protectionism,
trade preferences,
unilateral liberalization,
mutual (reciprocal)
liberalization,
GSP,
preferential trade

© 2018 The Author.

ABSTRACT

In a market economy, countries seek to maximize the benefits of international exchange within their capacities. Small countries, unable to change world trade conditions for their benefit, liberalize markets in anticipation of benefiting from increased economic efficiency. Meanwhile, different countries choose different ways of foreign trade liberalization.

After studying the international experience, two main ways of foreign trade liberalization have been distinguished - mutual and unilateral trade liberalization, each of which has its own varieties. Mutual liberalization of trade is carried out on a bilateral, regional and multilateral basis, and unilateral liberalization is manifested in two ways: autonomous and unilateral preferential liberalization. Mutual multilateral and unilateral autonomous forms of foreign trade liberalization are favorable in terms of ensuring free competition in international trade, whereas differentiated approaches to bilateral, regional and privileged forms of liberalization have patronage elements.

Introduction. At the stage of economic reforms foreign trade liberalization has become an objective necessity. On the one hand, liberalization of imports ensures the domestic market with the necessary consumer goods and largely solves the problem related with deficit of goods, and on the other hand, liberalization of exports is an important factor of development and expansion of domestic production. At the same time, the use or elimination of trade regulation tools has a different effect on separate countries and the volumes of goods imported by them.

Numerous analyzes show that free trade regime is the key to the fastest growth of the economy, but not all countries succeed in gaining a high position in the global market, relevant to the level of liberalization achieved by their economy. At the same time, experience shows that the freedom of trade in the country is closely linked to its position in the global economy. As a rule, countries with a relatively small size in the global economy are characterized by a more open economy, perhaps due to the fact that "the best policy for maximizing prosperity for a small country is free trade"¹.

Research results. If a protectionist policy is characterized by a growing variety of restrictive tools, the same can not be said of a free trade policy, the main task of which is to arrange foreign trade transactions as far as possible without barriers. Economists distinguish three main forms of trade liberalization: bilateral, regional and multilateral. Nonetheless, studying the global experience allows us to identify the possible ways of foreign trade liberalization and present its hierarchical structure (see Figure 1).

According to the number of involved parties, we can distinguish two main forms of foreign trade liberalization: unilateral and mutual liberalization, each of which has its own varieties.

Unilateral trade liberalization implies removal of trade barriers by one country or group of countries without mutual expectations. Two forms of unilateral liberalization can be separated - autonomous liberalization and unilateral preferential liberalization.

The *autonomous liberalization* of foreign trade is an internal reform aimed at improving the efficiency of the national economy. Argentina, Brazil, China, Pakistan and India have successful experience in autonomous trade liberalization.

As a result of studies on the effectiveness of unilateral and mutual trade liberalization, Professor of Columbia University Jagdish Bhagwati concluded that if the unilateral trade liberalization is an ideal option in any case for a small country that is unable to influence its own commercial terms

¹Limao N., Panagariya A. "Why is there an Anti-Trade Bias in Trade Policy?", University of Maryland, December 2002, p. 2

(the export and import price ratio), the same can not be said about the countries that occupy leading positions in the global market, which give preference to the principle of reciprocity among trade liberalization processes².

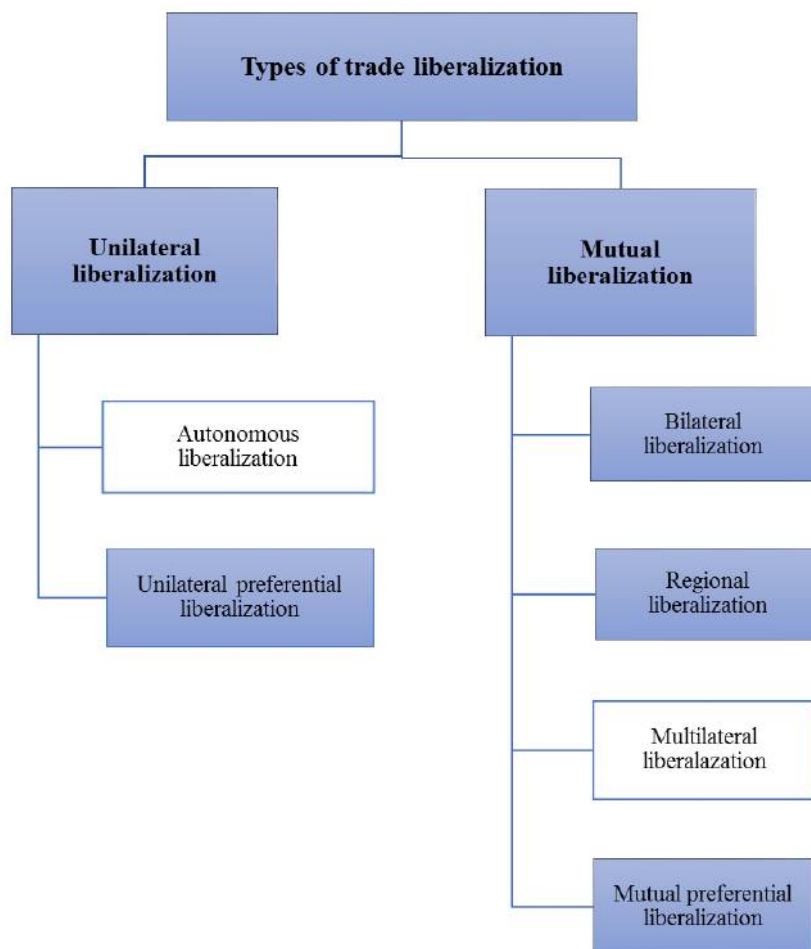

Fig. 1. Classification of foreign trade liberalization types

NOTE: Among presented trade liberalization types only autonomous liberalization and multilateral liberalization suppose implementation of non-discriminatory trade with the establishment of equal conditions for all countries

Unilateral preferential liberalization is implemented by non-reciprocal definition of trade privileges by any country (group of countries) for other countries. These preferences usually appear in the role of low customs duties or their absence. Vivid examples of unilateral preferential liberalization are the Cotonou Agreement, Andean Trade Preference Act (ATPA), which was replaced by the Andean Trade Promotion and Drug Eradication Act (ATPDEA), Generalized System of Preferences (GSP / GSP +), the Everything but Arms (EBA) Agreement and The African Growth and Opportunity Act (AGOA).

The European Union set up non-reciprocal trade preferences to 79 countries from Africa, Caribbean and the Pacific (ACP countries) on the basis of Cotonou Agreement which was signed in June 2000 between EU and ACP countries, and entered into force in 2003.

Trade preference system, called the Andean Trade Preference Act (ATPA) was enacted in 1991 to encourage the Andean countries of Bolivia, Colombia, Ecuador and Peru to reduce drug-crop cultivation and trafficking through granting tariff preferences to Andean origin products in the US market. The U.S. authorities granted tariff preferences in order to foster trade and to help four Andean countries develop and strengthen legitimate industries. In 2002 ATPA was replaced by the Andean Trade Promotion and Drug Eradication Act (ATPDEA), providing duty-free access to U.S. markets for approximately 5,600 products which meet certain criteria. The ATPDEA expired on July 31, 2013,

²Bhagwati J. Going Alone: The Case for Relaxed Reciprocity in Freeing Trade; Cambridge, Mass.: MIT Press, 2002. pp. 4-7

due to the fact that Colombia and Peru implemented Free Trade Agreements with the U.S., and Bolivia and Ecuador become ineligible.

Generalized System of Preferences (GSP) aimed at provision of preferential tariff rates for developing countries in certain markets was first suggested by UNCTAD in 1968 at the New Delhi Conference, the main goals of which were to contribute to the growth of export earnings industrialization of economies and acceleration of economic growth in the least developed countries. According to the GSP (GSP +) scheme, imports of certain products originating from developing countries enjoy privileges of lower customs duties (lower than MFN tariffs or even zero duties).

Although GSP preferences provided by the European Union are the most discussed, there are a number of other GSP donor countries. Currently, there are 13 GSP national scheme registered by the UNCTAD secretariat. Donor countries providing GSP preferences (see Table 1.) are Australia, Belarus, Canada, Estonia, the European Union, Iceland, Japan, New Zealand, Norway, Kazakhstan, Russian Federation, Switzerland, Turkey and the United States³.

Table 1. Donors and Beneficiaries of GSP Trade Preferences⁴

GSP Donors		Total Quantity of Beneficiary Countries	GSP Beneficiaries		
			Least Developed Countries (LDC) ⁵	Landlocked Developing Countries (LLDC) ⁶	Small Island Developing Countries (SIDC) ⁷
Australia		167			
Belarus		151	47	22	37
Canada		173	47	30	38
European Union	GSP	88	47	23	15
	GSP-LDCs (EBA)	47	47	16	10
	GSP+	34	3	3	5
Iceland		46	43	15	11
Japan		151	47	29	32
Kazakhstan		151	47	23	37
New Zealand		140	47	22	32
Norway	GSP	132	47	30	32
	GSP+	26	0	7	8
Russian Federation		151	47	22	37
Switzerland		133	47	26	34
Turkey		176	46	29	37
United States	GSP	126	44	25	26
	AGOA	42	26	13	4

Everything But Arms (EBA) trade agreement, which came into force on March 5, 2001, is applied by EU in the favour of the 's weakest developed countries by enabling them to export any

³UNCTAD, Generalized System of Preferences: List of Beneficiaries, New York and Geneva 2015, UNCTAD/ITCD/TSB/Misc.62/Rev.6, pp. 3.

⁴UNCTAD, Generalized System of Preferences: List of Beneficiaries, New York and Geneva 2015, UNCTAD/ITCD/TSB/Misc.62/Rev.6, pp. 3-9.

⁵Among 47 Least Developing Countries 16 are also Landlocked Developing Countries and 9 are Small Island Developing Countries.

⁶According to the United Nations Office of the High Representative for the Least Developed Countries, the Landlocked Developing Countries and the Small Island Developing States (UN-OHRLLS) classification, 31 of the World's countries are landlocked. Those countries are: Afghanistan, Armenia, Azerbaijan, Bhutan, Bolivia, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Central African Republic, Chad, Ethiopia, the Former Yugoslav Republic of Macedonia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Lao People's Democratic Republic, Lesotho, Malawi, Mali, Republic of Moldova, Mongolia, Nepal, Niger, Paraguay, Rwanda, Swaziland, Tajikistan, Turkmenistan, Uganda, Uzbekistan, Zambia, and Zimbabwe.

⁷According to the UN-OHRLLS classification, there are 38 UN member Small Island Developing Countries (SIDC), which are the following: Antigua and Barbuda, Bahamas, Bahrain, Barbados, Belize, Cabo Verde, Comoros, Cuba, Dominica, Dominican Republic, Fiji, Grenada, Guinea-Bissau, Guyana, Haiti, Jamaica, Kiribati, Maldives, Marshall Islands, Federated States of Micronesia, Mauritius, Nauru, Palau, Papua New Guinea, Samoa, Sao Tome and Principe, Singapore, St. Kitts and Nevis, St. Lucia, St. Vincent and the Grenadines, Seychelles, Solomon Islands, Suriname, Timor-Leste, Tonga, Trinidad and Tobago, Tuvalu, Vanuatu. The Alliance of Small Island States recognizes 20 more small island countries, non-UN members.

goods other than ammunition without customs duties and quota. It is part of the EU GSP system. Although the EBA provides duty free import possibilities, the rules of origin are rather strict. Particularly, the import of goods is prohibited in EBA mode, unless all stages of their production have not been implemented in weak developed countries. The goal of the project is to contribute to the development of the world's poorest countries.

The African Growth and Opportunity Act (AGOA) is a United States Trade Act, with the objective of expanding U.S. trade and investment with sub-Saharan Africa, to stimulate economic growth, to encourage economic integration, and to facilitate sub-Saharan Africa's integration into the global economy. AGOA enacted on 18 May 2000 and after completing its initial 15-year period of validity, it was extended on 29 June 2015 by a further 10 years, to 2025. AGOA provides trade preferences for quota and duty-free entry into the United States for certain goods (especially textile and clothing) produced in AGOA-eligible countries, expanding the benefits under the Generalized System of Preferences (GSP) program.

GSP donor and beneficiary countries are presented in the Table 1, according to which among GSP scheme donor countries Turkey, Canada, Australia, Japan, Russian Federation, Kazakhstan and Belarus have the most number of beneficiaries – more than 150 countries, including all Least Developing Countries and the most of the Landlocked Developing Countries and the Small Island Developing Countries. While the Least Developed Countries represent the poorest and weakest segment of the international community, Landlocked and Small Islands were recognized as a distinct group of developing countries facing specific social, economic and environmental vulnerabilities. These countries face economic disadvantages due to difficulties with access to the international market.

Mutual trade liberalization is carried out on a bilateral, regional and multilateral basis with the conclusion of relevant trade agreements. Bilateral agreements may form a good basis for trade with one or more trading partners, but they are unable to provide favorable conditions for development of free competition in the global market. For instance, the Republic of Armenia has bilateral free trade agreements with the Russian Federation, Ukraine, Belarus, Georgia, Moldova, Turkmenistan, Kirgizstan and Tajikistan.

Regional trade liberalization is carried out among the member states of integration groups by maintaining a differentiated approach to the remaining trade partners (third parties). Although regional economic integration contains elements of sponsorship, nevertheless, its impact on the global economy can and should be positive if, after integration, countries do not hamper their foreign trade policy towards third countries. Vivid examples of regional trade liberalization are the European Union, the North American Free Trade Agreement, partially the Commonwealth of Independent States (CIS). Although World Bank experts have shown that the CIS can not be considered effective in terms of facilitating trade. Moreover, the same experts argue that foreign trade could be more productive between the countries, if they were not members of the CIS⁸.

The most effective way of mutual liberalization is the *multilateral liberalization* within the framework of the World Trade Organization aimed at ensuring free competition in international trade. Multilateral trade liberalization shifts the national reform to a global platform, allowing greater number of competitors to benefit from international trade.

Autonomous (as well as multilateral) liberalization can be described as "non-discriminatory" way of liberalization, as internal reforms for both cases aimed at eliminating barriers to trade and simplifying procedures create equal competitive conditions for all partner countries.

The World Bank survey results show that, in terms of real income, multilateral liberalization is more profitable compared to the bilateral or regional trade liberalization⁹. Bilateral and regional free trade agreements reduce trade barriers by forming a preferential trading environment among the participating countries, whereas multilateral agreements focus on eliminating transparency and discrimination exclusion in commercial relations.

As a separate form of foreign trade mutual liberalization, we can observe the mutual preferential liberalization of trade, which implies trade-related privileges on the basis of reciprocity by a group of countries. In essence, it is similar to the unilateral preferential liberalization of trade, but only with the principle of reciprocity. One of the best manifestations of mutual privileged liberalization is the GSTP trade system.

⁸Global Economic Prospects 2005: Trade, Regionalism, and Development; The World Bank, Washington, D.C., 2005, p. 62

⁹Global Economic Prospects 2005: Trade, Regionalism, and Development; p. 42

Global System of Trade Preferences among developing countries (GSTP) is aimed at promoting trade between developing countries. The GSTP system involves 43 countries¹⁰, including seven least developed countries (Bangladesh, Benin, Guinea, Mozambique, Myanmar, Sudan and Tanzania).

The agreement on the Global System of Trade Preferences among developing countries was signed in 1988 (entered into force in 1989) as a framework for "trade-offs" between developing countries aimed at promoting mutual trade among them. The agreement serves as a dynamic tool for economic cooperation.

The idea of creating the system was first officially voiced G77 countries' ministerial meeting in Mexico City in 1979.

The following principles and specifications are enshrined in the Agreement:

- The GSTP system has been created for the exceptional participation of the G77 countries and China which mainly benefit from the system.
- The system is based on the principle of reciprocity, allowing equal access to participants and at the same time taking into account their economic development and commercial needs.
- The system recognizes the special needs of Least Developed Countries (LDC) and urges to set a preferential approach in favor them. At the same time, Least Developed Countries (LDC) are not required to make mutual concessions. Particular attention is paid to the requirements on customs duties and other measures to facilitate trade for LDCs, for which the country of origin may also be more flexible.
- The duty-paying privileges are set out in an integral part of the Compact to ensure a sustainable basis for a preferential trade within the GSTP system.
- The global system of trade privileges has developed in the result of negotiations, with a requirement for regular review.
- GSTP should take into account the peculiarities of present and future sub-regional, regional and interregional economic groups of developing countries and do not conflict with their commitments.

In terms of promoting international trade and ensuring free competition conditions, reciprocal multilateral and unilateral autonomous forms of foreign trade liberalization can be considered the most favorable, whereas bilateral, regional and privileged forms of liberalization are based on a discriminatory and differentiated approach, combining elements of protectionism.

At different stages of historical development, countries have preferred this or that type of foreign trade policy, but international trends suggest that trade liberalization is preferable.

Conclusions. Economists have identified a number of ways to liberalize foreign trade: bilateral, regional and multilateral. However, the study of international experience allows us to distinguish two main directions of trade liberalization: unilateral and on the reciprocal basis, each of which has its own forms of expression. At the same time, bilateral, regional and preferential forms of liberalization are based on discriminatory and diverse approach, combining elements of protectionism, while the mutual multilateral and unilateral autonomous forms of trade liberalization are more favorable in terms of promoting international trade and ensure free competition conditions.

¹⁰GSTP Participating Countries:

1. Algeria	12. Ecuador	23. Mexico	34. Sri Lanka
2. Argentina	13. Egypt	24. Morocco	35. Sudan
3. Bangladesh	14. Ghana	25. Mozambique	36. Thailand
4. Benin	15. Guinea	26. Myanmar	37. Trinidad and Tobago
5. Bolivia	16. Guyana	27. Nicaragua	38. Tunisia
6. Brazil	17. India	28. Nigeria	39. United Republic of Tanzania
7. Cameroon	18. Indonesia	29. Pakistan	40. Venezuela
8. Chile	19. Islamic Republic of Iran	30. Peru	41. Viet Nam
9. Colombia	20. Iraq	31. Philippines	42. Zimbabwe
10. Cuba	21. Libyan Arab Jamahiriya	32. Republic of Korea	43. Mercosur group
11. DPR of Korea	22. Malaysia	33. Singapore	(Argentina, Brazil, Paraguay, and Uruguay)

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ В ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

к. е. н., доцент *Хаврова Катерина Сергіївна*

Україна, м. Маріуполь, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського (м. Кривій Ріг)

ARTICLE INFO

Received 13 March 2018
Accepted 07 April 2018
Published 15 April 2018

KEYWORDS

information,
intellectualization of activity,
information policy,
enterprise development,
the role of information

ABSTRACT

Any development of an enterprise depends on the development of intelligence, on the results of creative, intellectual activity based on knowledge, on information. The urgency of this problem is explained by the fact that informatization promotes the development of the enterprise and the intellectualization of its activities.

The purpose of the article is to highlight the role of information in the intellectualization of the enterprise.

In the conditions of the economic crisis, this problem becomes particularly important, because without information, without knowledge, which is the object of intellectualization of activities, it is impossible to realize the scientific and technical potential and accelerate the development of the enterprise.

Taking into account the above-mentioned peculiarities of information, a number of requirements are formulated for the formation of its management system, taking into account the specifics of the enterprise's practical activities, and the principles for managing the information policy of the enterprise are outlined.

It should be emphasized that the role of information in the intellectualization of activities should be in a comprehensive manner, ensuring the interrelation of the solution of the tasks assigned. Only such an approach will facilitate the intellectualization of the enterprise.

© 2018 The Author.

Головне джерело інтелектуалізації діяльності підприємства – це інтелект, його капіталізація. Об'єктом, що відноситься до інтелектуалізації діяльності на сьогодні є інформація. На сьогодні інформація стає найдорожчим ресурсом. Саме інформація сприяє розвитку підприємства. Будь-який розвиток підприємства залежить від розвитку інтелекту, від результатів творчої, інтелектуальної діяльності, яка базується на знаннях, на інформації. Актуальність цієї проблеми пояснюється тим, що інформатизація сприяє розвитку підприємства та інтелектуалізації його діяльності.

Теоретичні основи ролі інформації в тій чи іншій мірі розглядається багатьма дослідниками, що працюють у різних галузях: Андрощук Г. О., Базилевич В. Д., Кохановська О. В., Корнєєв В. В. та ін.

Мета статті полягає у висвітленні ролі інформації в інтелектуалізації діяльності підприємства.

В умовах економічної кризи ця проблема набуває особливого значення, адже без інформації, без знань, що є об'єктом інтелектуалізації діяльності, неможливо реалізувати науково-технічний потенціал та прискорити розвиток підприємства.

Можливість споживання інформації не обмежується кількістю учасників, географічної приналежністю, областю діяльності. Для одних інформація може виявитися марною, для інших вона утворює потік даних для прийняття рішення в майбутньому, для третіх вона стане знанням. У цьому випадку роль інформації в інтелектуалізації діяльності полягає в тому, що сприйнята і осмислена інформація втілюється в фактах, відомостях про закони суспільства і природи, принципи їх практичного застосування, навички та здібності людей, соціальних відносинах і так далі, а також, стає продуктом інтелектуальної діяльності людини, пов'язаної з обробкою і застосуванням накопиченої, зібраної, систематизованої інформації.

Однією з особливостей інформації є те, що в разі її застосування вона виступає в якості економічного ресурсу. Тому першочергова роль суб'єкта (керівника підприємства) розпізнавати

інформаційні сигнали, збирати, систематизувати інформацію, творити, створювати і освоювати нові знання в господарській діяльності.

Інформація в інтелектуалізації діяльності підприємства перетворюється в різновид економічних благ. Тому, в залежності від форми та змісту, на наш погляд, вона може поділятися на:

- аналітичну інформацію;
- облікову інформацію;
- кадрову інформацію;
- економічну інформацію;
- інноваційну інформацію;
- маркетингову інформацію;
- управлінську інформацію.

При цьому роль інформації як різновиду економічних благ проявляється при обміні інформацією та її поширенні.

Інформація - стає одним з найпотужніших і вирішальних чинників розвитку підприємства. Інформація при інтелектуалізації діяльності підприємства утворює інформаційний ресурс сучасного підприємства. На відміну від матеріальних, в тому числі і технічних, ресурсів, інформаційний ресурс практично невичерпний, його запаси під час розвитку підприємства і ступеня споживання тільки зростають. Цей ресурс виступає формою інформаційної політики підприємства.

Враховуючи приведені особливості інформації можна сформулювати ряд вимог до формування її системи управління, що будуть визначатися особливостями практичної діяльності підприємства, та виділити принципи управління інформаційною політикою підприємства (рис.1).

Так, оскільки ефективність функціонування підприємства пов'язана з інформацією, це визначає необхідність органічної інтегрованості її з іншими функціональними системами управління та загальною системою управління підприємством.

Всі управлінські рішення в області ефективного використання інформації та організації її обороту тісно взаємозв'язані та прямо або побічно впливають на кінцеві результати діяльності підприємства. Тому управління інформаційною політикою підприємства повинно розглядатися як комплексна функціональна керуюча система, що забезпечує розробку взаємозалежних управлінських рішень, кожне з яких робить свій внесок у загальну результативність діяльності підприємства.

Розглядання процесу управління інформаційною політикою як системи обумовлено в першу чергу застосуванням комплексних всебічних методів, що враховують різні сторони даного напрямку у взаємозв'язку з інтелектуалізацією діяльності підприємства.

При цьому, як свідчить практика, найбільш ефективні управлінські рішення в області інтелектуалізації діяльності, розроблені та використані підприємством у попередньому періоді, не завжди можуть бути повторно застосовні на наступних етапах його господарської діяльності. Насамперед, це пов'язано з особливістю інформації як економічного ресурсу, змінами внутрішніх умов функціонування підприємства та його зовнішнього оточення. Тому модель управління інформаційною політикою повинна бути високодинамічною та враховувати зміну факторів зовнішнього середовища, потенціалу формування інформації, темпів економічного розвитку, форм організації виробничої та фінансової діяльності, фінансового стану та інших параметрів функціонування підприємства.

Крім того, значення інформації в інтелектуалізації діяльності підприємства повинно враховувати альтернативні можливості дій та забезпечувати варіативність підходів до розробки окремих управлінських рішень. При цьому, якими б ефективним не здавалися ті або інші проекти рішень в області інформаційної політики, вони не повинні вступати в протиріччя з головними цілями діяльності підприємства, стратегічними напрямками його розвитку, оскільки це підриватиме розвиток підприємства в майбутньому періоді.

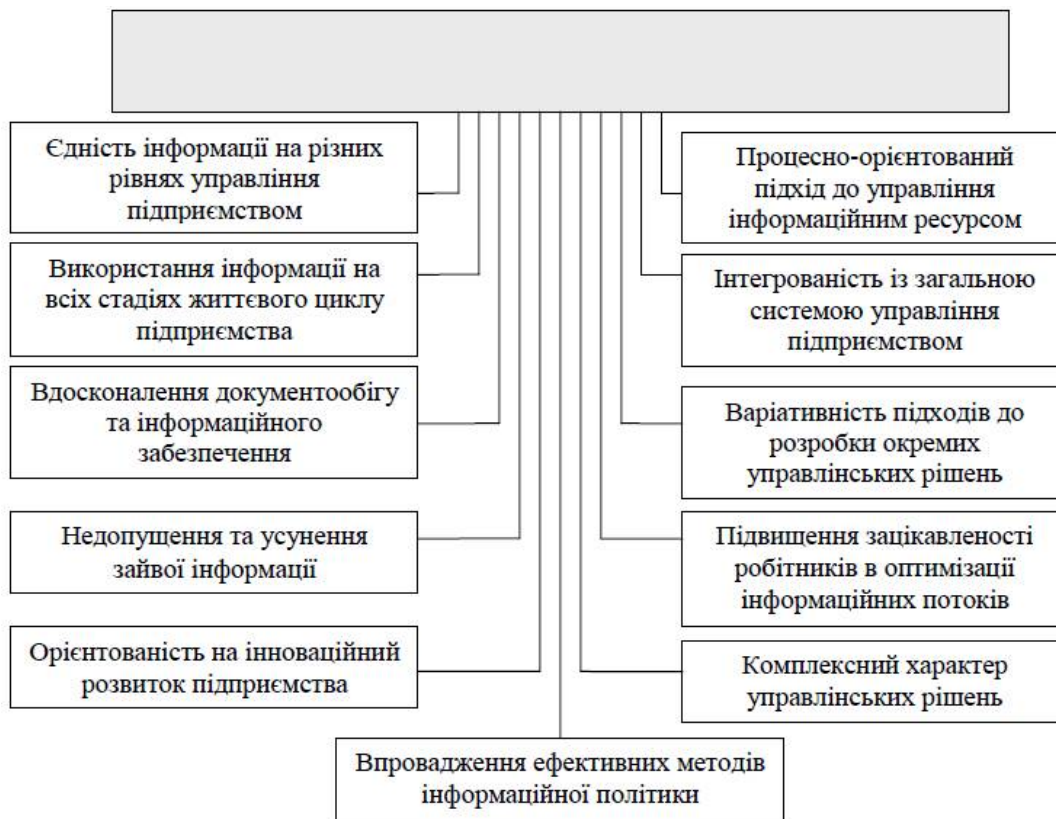

Рис. 1. Основні вимоги до формування ефективної системи управління інформаційною політикою підприємства

Варто підкреслити, що роль інформації в інтелектуалізації діяльності повинна відзначатися на комплексній основі, забезпечуючи взаємозалежне вирішення поставлених задач. Тільки такий підхід буде сприяти різкому росту інтелектуалізації діяльності підприємства.

Таким чином, ефективна модель управління інформаційної політики, організована з врахуванням наведених на рисунку 1 вимог, створює основу високих темпів розвитку підприємства, досягнення необхідних кінцевих результатів його господарської діяльності та підвищення інноваційного розвитку. Їх перелік може бути розширений, проте без врахування розглянутих вимог не можливо розраховувати на створення ефективної інтелектуалізації діяльності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Г. О., Андрощук (2012). Індустрія програмного забезпечення в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Інтелектуальна власність*, 15-21.
2. В. Д., Базилевич (2008). *Інтелектуальна власність: Підручник*. Київ: Знання.
3. О., Кохановська (2009) Інформація як нематеріальне благо та захист інформаційних прав згідно з Цивільним кодексом України. *Інтелектуальна власність*, 13-21.
4. О., Пічкур (2009) Інноваційний розвиток світової економіки та місце України у ньому. *Інтелектуальна власність*, 32-40.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ НА ПОВЕДІНКУ СПОЖИВАЧА ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

¹к. е. н., доцент *Барабанова Валентина Віталіївна*,

²к. п. н., доцент *Богатирьова Галина Андріївна*

Україна, Кривий Ріг;

¹Донецький національний університет

економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського;

²Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ARTICLE INFO

Received 15 March 2018

Accepted 08 April 2018

Published 15 April 2018

KEYWORDS

social marketing,
tourist services consumer,
purchasing behavior,
structural and functional
model

ABSTRACT

The article examines the peculiarities of social marketing instrumentality influence of on the tourist services consumer's behavior. Social marketing is considered as an effective management instrumentality that can change consumer's behavior about the inclusively content of their own leisure, the choice of tourist product, stimulating demand through the support and expansion of relationships with consumers.

Authors prove the effectiveness of the managerial role of social marketing through a combination of marketing instrumentality influence of on the tourist services consumer's behavior and the formation of a tour product demand by means of communications under developing structural and functional model of travel services consumer's behavior. Only in combination of these two subsystems of a structural and functional model is possible the problem solution of efficiently bringing the product round to the consumer. Changing the model of purchasing behavior of the consumer of tourist services confirms the presence of social logic consumption of product tour and the effectiveness of managerial influence of social marketing instrumentality.

© 2018 The Authors.

Технологія та практика соціальних змін у суспільстві, зокрема на ринку туристичних послуг, вимагає не лише моніторингу факторів впливу зовнішнього середовища на потреби споживачів, а й вивчення ролі соціального маркетингу як системного соціокультурного явища на поведінку споживача.

Дослідженню проблеми соціального маркетингу присвячені роботи вчених М. Бейкер, А. Романова, Г. Тульчинського, В. А. Полторак та ін. Дослідженнями соціальних функцій маркетингу в процесі становлення постіндустріального суспільства займалися провідні зарубіжні вчені-економісти Ф. Котлер, Ж. Ж. Ламбен та ін., в працях яких закладено фундаментальні основи сутності соціального маркетингу. Проблемні питання становлення та розвитку соціального маркетингу в Україні знаходяться в полі зору вітчизняних науковців, зокрема, таких як: Д. Акімов, А. Г. Андрусенко, Т. О. Примака, Р. В. Бойко, С. В. Савельєв та ін. Соціальний маркетинг виступає як фундаментальна сучасна концепція управління соціальними процесами і змінами в умовах сучасного ринкового і демократичного суспільства. Накопичення досвіду реалізації соціальних маркетингових ініціатив дозволить досягнути основної мети соціального маркетингу – доведення туристичного продукту до споживача.

На думку науковців (В. Лазер, Е. Келлі, О. Холмз), соціальний маркетинг передбачає «донесення товарів, послуг, програм або інформації до громадськості». Ф. Котлер визначає соціальний маркетинг як «розуміння людей і таке спілкування з ними, яке веде до засвоєння ними нових поглядів. Зміна їх позиції примушує змінювати власну поведінку, що робить вплив на рішення тієї соціальної проблеми, яку вони залучені» [4, с. 126].

Ми виходили з положення про те, що соціальний маркетинг є набором управлінських інструментів, які дозволяють вирішувати задачі формування ринку туристичних послуг в Україні та передбачають певні зміни у поведінці споживання. Інструменти соціального маркетингу дозволяють оптимально спростити зміну поведінки споживачів, спонукати їх до зміни купівельної поведінки шляхом визначення місця цієї зміни в позитивному сенсі. При цьому беззаперечним залишається факт розробки конкретного, революційного продукту, за допомогою якого можна спонукати потенційного споживача змінити поведінку і зробити це

найлегше і ефективно. Як показало наше дослідження, на сьогодні існує проблема реалізації механізмів ефективного соціального маркетингового управління поведінкою споживача туристичних послуг.

Зауважимо, що реалізація соціального маркетингу (на це звертає увагу Е. М. Забарна) передбачає наявність соціально орієнтованої мети, а саме «зміни поведінки великих груп людей на краще для досягнення соціальної гармонії в суспільстві» [3].

Сьогодні на поведінку споживача туристичних послуг впливають соціокультурні та особистісні фактори, найбільш значущими з яких ми визначили: економічну ситуацію й політичні виклики; можливість доступу до туристичних послуг; формування внутрішньої мотивації, потреб, бажань в контексті можливостей безвізового режиму України з країнами ЄС.

Сьогодні констатуємо динамічний розвиток міжнародного туризму, який є самодостатнім соціокультурним явищем глобального характеру. Саме тому, важливим є активний туристичний обмін між країнами як органічна складова соціально-економічних і культурних інтеграційних процесів, особливо в контексті сучасних тенденцій розвитку туризму. Зокрема, саме це підтверджує, що маркетинг в туристичній галузі не повинен зводитися лише до виробництва і просування туристичних послуг. Стан розвитку економічних сил змінюється під впливом глобалізаційних процесів, а отже, змінюються можливості реалізації потреб суб'єктів туристичного ринку України інноваційними засобами маркетингових технологій, які б у повній мірі задовольняли індивідуальні запити споживачів. Ситуація, коли існує підвищена пропозиція туристичних послуг і товарів та низький попит на ринку туристичних послуг, повинна змінитися докорінно під впливом глобалізації. Мова йде про індивідуалізацію продуктів туристичного ринку, поглиблене сегментування, впровадження нестандартних засобів маркетингових комунікацій тощо. При цьому важливо враховувати особливості та динаміку розвитку міжнародного туризму в країнах світу й творчо використовувати соціально-культурні виміри маркетингу, які знаходять втілення у міжнародному туризмі.

За результатами дослідження UNWTO и European Travel Commission (ETC) за період 2011-2016 років, визначено, що туризм займає третє місце у світі як експортна категорія. За прогнозами UNWTO оцінки подальшого розвитку туризму та попиту на туристичні послуги у період з 2010 по 2030 роки очікується, зростання його в середньому на 3,3 % на рік. Прогнозується збільшення міжнародного турпотоку в абсолютному значенні на 43 млн. в рік. Прогнозні темпи зростання міжнародного туризму в 2020 році досягнуть рівня 1,4 млрд., а до 2030 року очікується зростання цього показника до 1,8 млрд., (рис.1).

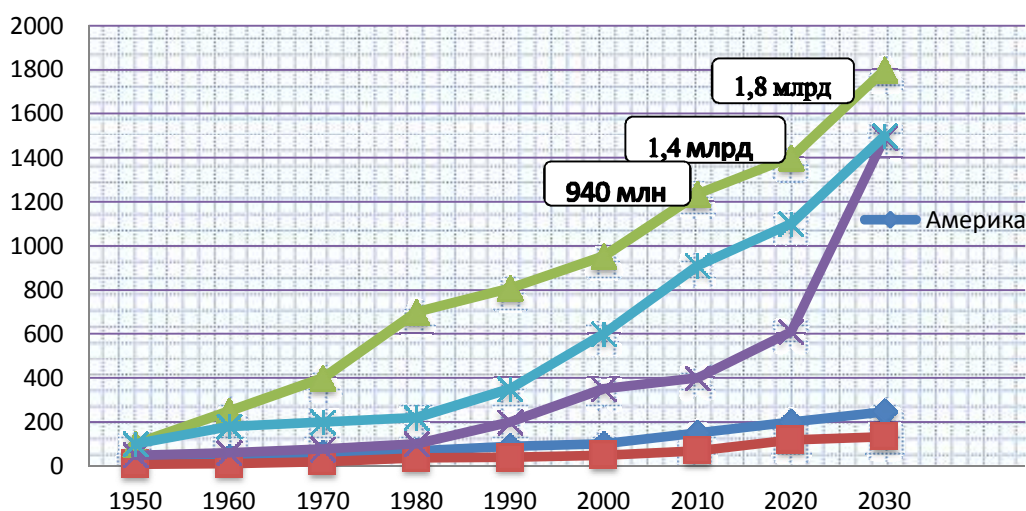

Рис.1. Прогнозні дані розвитку міжнародного туризму до 2030 року [8]

В першу чергу основними напрямками міжнародного туризму будуть спрямовані до країн з динамічно розвиваючими економіками: Азії, Латинської Америки, Центральної та Східної Європи, Східного Середземномор'я, Близького Сходу і Африки, прогнозується зростання їх обсягів в подвійному розмірі (+4.4 % на рік), для країн із розвинутою економікою (+2.2 % на рік) [8].

Наведені дані свідчать про необхідність інновацій у туристичній галузі України, які передбачають зміну класичної маркетингової концепції, її налаштованість на культурні виміри маркетингових технологій, зокрема відхід від стандартизації туристичних продуктів та зміну взаємовідносин зі споживачами.

Сьогодні доступ до значного кола джерел про тур товари і послуги дозволяє споживачеві активізувати індивідуалізований спосіб прийняття рішень щодо проведення дозвілля, формує попит на його змістовне наповнення. Саме тому, важливим аспектом проблеми є оптимізація співвідношення попиту та пропозиції на ринку туристичних послуг, що дозволить впливати на типи поведінки суб'єкта.

У даному контексті ефективним буде організація цілеспрямованої системи впливу на купівельну поведінку споживача тур послуг, яка повинна формуватися засобами соціально-орієнтованого маркетингу через створення, підтримку й розширення взаємовідносини зі споживачами. Мова йде про управління купівельною поведінкою через стимулювання засобами реклами, актуалізацією соціальної та іміджевої цінності туристичного продукту, визначення соціальної логіки споживання тощо.

Одночасно з використанням маркетингових засобів впливу на поведінку споживача туристичних послуг повинен реалізовуватися механізм формування попиту на ці послуги засобами маркетингових комунікацій. Мова йде про прямі й непрямі комунікації зі споживачем тур продукту, постійний аудит цих взаємовідносин на основі створення нових туристичних послуг та розширення їх асортименту, продовження «життєвого шляху» туристичної послуги та контролю її вартості, формування та підтримку нових туристичних брендів та ін. Лише у поєднанні цих двох складових (маркетингових засобів впливу на поведінку споживача туристичних послуг та формування попиту засобами маркетингових комунікацій) можливе ефективне вирішення проблеми доведення туристичного продукту до споживача.

Споживач, своєю індивідуальністю, зумовлює формування туристичних послуг відповідно до його потреб, бажань, особистісно-психологічних характеристик, особистих доходів тощо. Однією зі складових поведінки споживачів є споживча прихильність до того чи іншого продукту, яка формується не лише бажанням задовольнити свої рекреаційні потреби. Мова йде про дослідження попиту споживачів, урахування впливу технологій соціального маркетингу на суб'єктивну та об'єктивну сторону попиту.

Саме тому, набуває значення побудова відносин зі споживачами туристичних послуг на засадах позитивної взаємодії, використанні ефективного способу пропозиції позиціонування товару. Пріоритетним повинно стати відношення до споживача як до основної цінності, що потребує професійного навчання і мотивації персоналу. Мова йде про органічне поєднання зовнішнього і внутрішнього маркетингу взаємодії, який ефективно використовуватиме управлінські інструменти впливу на купівельну поведінку споживачів на ринку туристичних товарів і послуг.

Із цим пов'язана необхідність управління поведінкою споживача в процесі вибору та надання послуг. Використання засобів соціального маркетингу на ринку туристичних послуг, дає можливість ефективно співпрацювати із споживачем, але при цьому враховувати специфіку надання туристичних послуг.

Нами була розроблена структурно-функціональна модель поведінки споживача туристичних послуг, підсистемами якої визначені фактори впливу на купівельну поведінку (соціокультурні й особистісні). В моделі розкриті також механізми ефективного маркетингового управління поведінкою споживачів туристичних послуг, складовими яких є маркетингові засоби впливу на поведінку споживача та формування попиту на тур продукт (рис. 2).

Отже, ефективне маркетингове управління поведінкою споживачів туристичних послуг можливе за умов органічної єдності зовнішніх і внутрішніх стимулів, які сприятимуть засвоєнню бажаної моделі поведінки споживача; розкриватимуть соціальну та іміджеву цінність туристичного продукту та активізуватимуть процес соціальної логіки споживача. Ці складові соціального маркетингу на основі постійного аудиту взаємовідносин зі споживачем дозволяють активно впливати на його купівельну поведінку.

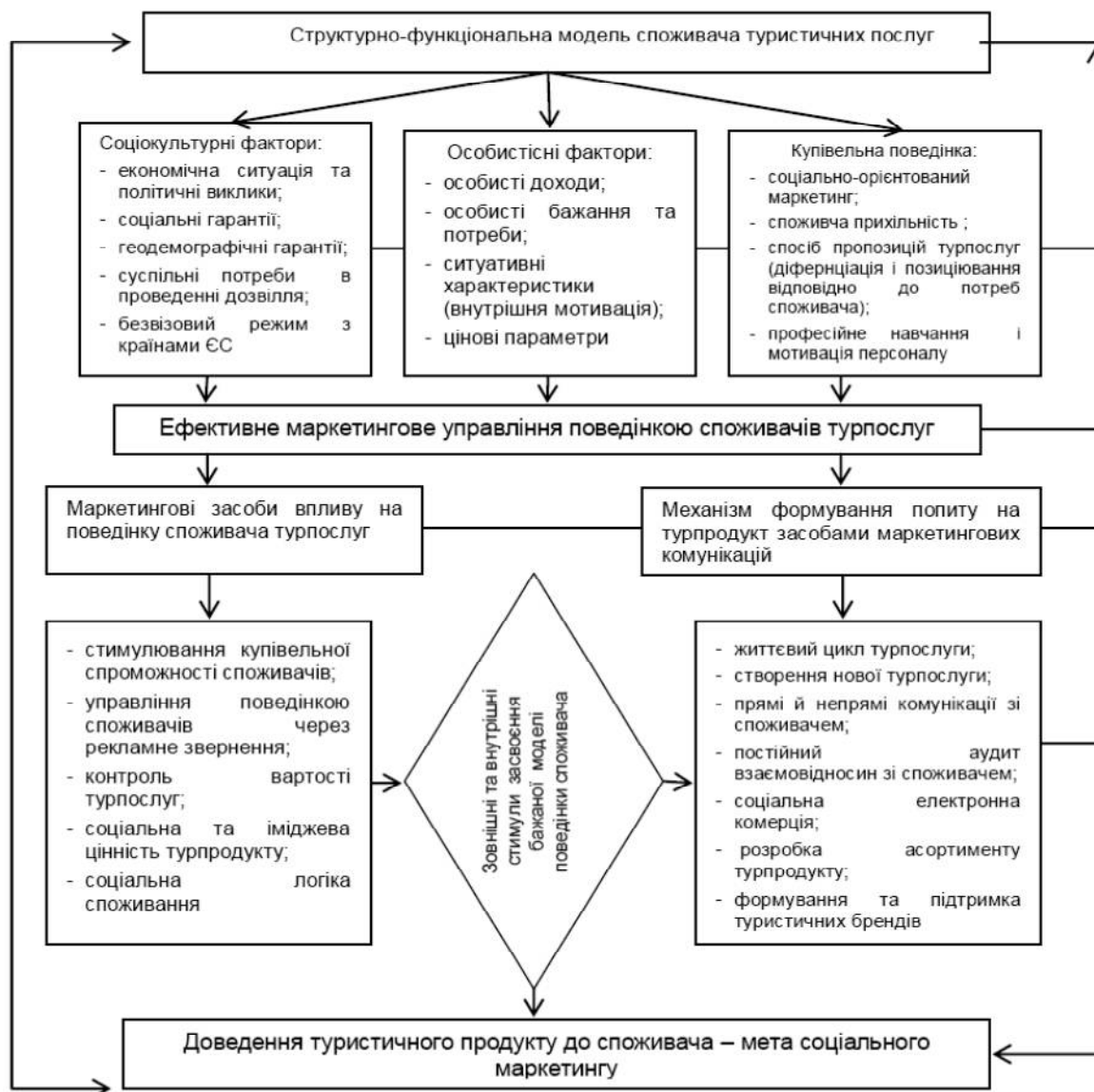

Рис.2. Структурно-функціональна модель споживача туристичних послуг: розроблено авторами

REFERENCES

1. Blekyell R., Miniard P., Engel D. (2007). Povedenie potrebiteley [Consumer behavior]. Sant Petersburg: Piter [in Russian].
2. Bolotna, O. V. (2013) Emotsiinuyi marketing yak tekhnologiya upravlinnia povedinkoiu spozhuvacha [Emotional marketing as a management technology consumer behavior]. Efektivna ekonomika- Efficient economy, 8 [in Ukrainian].
3. Zabarna, E. M. (2014) Formyvannia problem sotsialnogo marketungy sychasnosti [The formation of a social marketing problem of our time]. Efektivna ekonomika- Efficient economy, 12 [in Ukrainian].
4. Kotler, F. (1990) Osnovu marketing [Basics of marketing] Mosckow: Progres [in Russian].
5. Lopatin, N. V. (2005) Sotsiologiiy marketungy [Sociology of marketing] Mosckow: Akademicheskiiy Proekt. Seriiy «Gaudeamus» [in Russian].
6. Poltorak, V. A. (2008) Marketingovy pidkhid do analyzy cotsialnuh zmin v ukrainskomy sypilstvi [Marketing approach to the analysis of social changes in Ukrainian society]. Visnik KhDAU – Bulletin of KhDAU, 1, 23-28 [in Ukrainian].
7. Sologyb, O. P. (2010) Reklama yak chinnik upravlinnia povedinkoiu spozhuvachiv [Advertising as a factor controlling the behavior of consumers]. Naukovi pratsi NUKhT – Scientific works of NUFT, 33, 158-160 [in Ukrainian].
8. UNWTO Turizm Highlights: 2017 Edition – Madrid: UNWTO [UNWTO Tourism Highlights: 2017 Edition – Madrid: UNWTO]. www.e-unwto.org/doi/book Retrieved from: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284419029> [in Spanish].

АКТУАЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

к. е. н. *Кияшко О. М.*

Україна, м. Київ, Київський національний торговельно-економічний університет

ARTICLE INFO

Received 18 March 2018

Accepted 09 April 2018

Published 15 April 2018

KEYWORDS

receivables,
account receivables
organization in enterprise
management

ABSTRACT

The article seeks to investigate the problems of organizing accounting of receivables in the management of the enterprise, to take into account the updated requirements of normative legal acts on its implementation and to propose approaches to improvement.

The study of legal requirements and the latest publications on the organization of accounts receivable in the management of the company involves only a partial display of the organization of accounts receivable, namely, either principles, or classification, the creation of a working plan of accounts, where the managerial component is not taken into account. The indicated shortcomings encourage the author to step-by-step proposals for the creation of an "Order on the policy of managerial accounting", which outlines the selected methodological principles of financial accounting of accounts receivable "Ordinance on the system of managerial accounting of enterprises" where it is necessary to specify developed regulatory acts, primary documents and registers of managerial accounting of receivables. The implementation of the proposal on the organization of management accounting of receivables into the practical activities of wholesale trade companies will allow this area to be divided into stages that facilitate tracking of the need to build or reduce its volumes, maturities, terms of calculation, additional work with counteragents, the need to apply to judicial authorities or enterprises outsource.

© 2018 The Author.

Постановка проблеми. Діяльність кожного суб'єкта господарської діяльності спрямована на задоволення потреб суспільства, що здійснюється шляхом придбання і реалізації необхідних цінностей. В умовах сьогодення такі операції здійснюються на умовах попередньої та/або наступної оплати. Але виникнення саме дебіторської заборгованості зазвичай пов'язане з процесами придбання товарів, робіт, послуг на умовах попередньої оплати або процесів їх реалізації з наступною оплатою. Саме реалізація товарів, робіт, послуг на умовах наступної оплати потребує особливого ретельного відношення до організації відображення таких операцій у бухгалтерському обліку, а саме спостереження за станом і вчасним отриманням грошових коштів в погашення дебіторської заборгованості в системі управління підприємством.

Організація та методика ведення бухгалтерського обліку активів (в тому числі дебіторської заборгованості), зобов'язань, власного капіталу і господарських операцій регламентується Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», а також методичними рекомендаціями № 635 [1, розділ III, ст.8.; 2]

Аналіз останніх досліджень. Організація бухгалтерського обліку та його методика щодо дебіторської заборгованості, і також в управлінні підприємством висвітлено в працях багатьох вітчизняних та закордонних авторів таких як Апчерч Алан, Білик М. Д., Бланк І. О., Буряк І. О., Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Кияшко О. М., Костюченко В. М., Левченко З. М., Матицина Н., Новікова Н. М., Матезіч Р., Нападівська Л. В., Пономаренко Н. М., Соколов Я. В., Сопко В. В. інші [3-14].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Поважаючи значний вклад багатьох науковців, а також необхідність врахування змін до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» необхідно зазначити про потребу формування складових методичного забезпечення організації обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством та відображення інформації у фінансовій та управлінській звітності [1, р. I, ст. 1].

Мета статті дослідити проблеми організації обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством, врахувати оновлені вимоги нормативно-правових актів щодо його здійснення та запропонувати підходи до удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи ментальність нашої нації необхідно підкреслити про неодмінне обрання, в більшості випадків, з трьох можливих варіантів ведення управлінського обліку (загальної, інтегрованої, переплетеної), саме варіанту «вмонтування» рахунків «виробничого обліку» в загальну систему рахунків, тобто поєднання фінансового обліку з управлінським, що відносить таке обрання до інтегрованої системи. Організація обліку при обранні інтегрованої системи управлінського обліку підкреслено схилитиме фахівців до організації обліку усіх активів, джерел їх утворення та господарських операцій саме в управлінні підприємством.

Моніторинг досліджень стану організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством, на сьогодні, нашою нашою є висновки щодо поверхневості їх змісту у складі оборотних активів та грошових коштів.

Підтвердженням необхідності вдосконалення організації обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством є аналіз низки останніх публікацій (табл.1), де виявлено проблеми (з точки зору автора) при акцентуванні уваги на необхідність здійснення такого важливого заходу.

Таблиця 1. Стан висвітлення проблем організації обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством [4,5,8-10, 11, 13]

Автор	Розглянута та запропонована методика організації	Виявлені недоліки
Бурак Інна Олександрівна [4]	Організація обліку дебіторської заборгованості на підприємстві розглянута через призму облікової політики заборгованості за розрахунками,	До заборгованості по розрахункам не включено кредиторську заборгованість; Відсутня управлінська складова.
Пономаренко Н. М. [10]	Наведено класифікації дебіторської заборгованості з позиції управління таким активом, зазначено принципи управління дебіторською заборгованістю, описано складові політики управління дебіторської заборгованості	Складові методики організації управлінського обліку дебіторської заборгованості не висвітлено
Левченко З. М. [9]	Акцентовано подання точки зору про організацію бухгалтерського обліку як комплексної системи організації розрахунків із дебіторами.	Не зазначено відмінності і особливості організації управлінського обліку дебіторської заборгованості
Ж. В. Кудрицька, О. В. Апарова [8]	Описано особливості документального оформлення обліку дебіторської заборгованості по розрахункам з покупцями і замовниками на умовах наступної оплати та постачальниками і підрядниками на умовах попередньої оплати	Відсутні згадування про інші елементи облікової політики в організації обліку дебіторської заборгованості
Супрунова І. В. [13]	Розглянуто проблеми обліку дебіторської заборгованості та частково перелічено і описано елементи облікової політики	Не враховано особливості організації обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством
Н. І. Цегельник [11]	Дослідження присвячене особливостям формування облікової політики підприємства щодо обліку дебіторської заборгованості по розрахункам з покупцями	Управлінська складова не розглянута
Васюк Н. В. [5]	Розглянуто необхідність організації і ведення управлінського обліку	Відсутня аргументованість і чітка методика складових організації управлінського обліку, не зазначені об'єкти

Вказані публікації дуже важливі для розвитку організації обліку взагалі і є підтвердженням актуальності та необхідності здійснення організації обліку в управлінні підприємством. Зважаючи на тему дослідження, окреслену в статті, необхідно підкреслити потребу в її удосконаленні, оскільки саме правильна і вчасна організація обліку дебіторської

заборгованості в системі управління підприємством спрямована на відстеження наявності і повернення найліквідніших активів підприємства.

Обов'язковість організації бухгалтерського обліку взагалі регламентована законодавчими і нормативно-правовими актами [1, 2]. Починається вона з формування «Наказу про облікову політику», де здійснює поділ на три етапи організації бухгалтерського обліку: методичний, технічний, організаційний [Сопко, Мазіна]. В розрізі кожного етапу поступово, у логічній послідовності здійснюється вибір об'єктів бухгалтерського обліку з вказанням їх елементів, документального підтвердження, створення відповідних номенклатур, методів проведення інвентаризації, способів обробки облікових даних, наводиться перелік облікових реєстрів, а також описується організація облікової служби і зазначається перелік матеріально-відповідальних осіб з їх підписами, що свідчить про повідомлення людей, їх ознайомлення з положенням і згоду на таку відповідальну місію.

Організація управлінського обліку підприємства вимагає поділу такого підприємства на структурні одиниці, економічні суб'єкти, сфери (сегменти) діяльності в межах яких встановлено персональну відповідальність менеджера за контрольовані ним показники. В галузі управлінського обліку структурні одиниці, на які поділяється підприємство називають сферами відповідальності [11, 12]. Кожна з них очолюється центром відповідальності і організовує роботу відповідно документальному забезпеченню на підставі якого створюється графік документообороту. Активізація діяльності у створенні графіку документообороту від окремих центрів відповідальності до адміністрації підприємства свідчить про початок управлінського напрямку в системі організації обліку взагалі, і дебіторської заборгованості у складі активів. Створення такого графіку відбувається всіма центрами відповідальності підприємства від нижчого до вищого щабля і включає створення бюджетів також, а їх узгодження і підписання на адміністративному рівні - керівниками підрозділів підприємства [7].

Впровадження системи бюджетування дебіторської заборгованості передбачає дотримання вимог виконання ряду завдань: 1) здійснення фінансового планування діяльності відповідно до стратегічного плану розвитку підприємства; 2) визначення персональної фінансової відповідальності за результатами діяльності центрів відповідальності (підрозділів); 3) оптимізація цінової політики підприємства; 4) контроль і аналіз рентабельності кожного виду товарів (продукції, робіт, послуг).

Порядок складання бюджету дебіторської заборгованості повинен включати наступні етапи: 1) розрахунок коефіцієнту інкасації планового відвантаження товарів з відстроченням оплати; 2) формування плану погашення дебіторської заборгованості; 3) розгляд можливості застосування аутсорсингу. Зазначений бюджетний документ визначає величину і структуру дебіторської заборгованості. Тому одним з основних критеріїв нормального функціонування підприємства оптової торгівлі є планування дебіторської заборгованості.

Створення бюджету дебіторської заборгованості повинно враховувати такі дані: залишки дебіторської заборгованості на початок періоду які включатимуть:

- дебіторську заборгованість за товари, аванси видані та іншу дебіторську заборгованість (ДЗ п.п. гр.к);
- суму заборгованості за минулі звітні періоди, яка підлягає отриманню у поточному звітному періоді, і має аналогічні складові (ДЗ попер.п);
- надходження грошових коштів у погашення дебіторської заборгованості за реалізований товар та іншої дебіторської заборгованості, що виникли у поточному періоді (ДЗ пог. п. п.);
- аванси видані у поточному звітному періоді за товари, надходження яких очікується у наступному звітному періоді (ДЗ п.п. тов.);
- заборгованість контрагентів за відвантажений у звітному періоді товар, погашення якої очікується у майбутньому звітному періоді (ДЗ п.п.);
- залишок дебіторської заборгованості на кінець періоду включаючи заборгованість за товари, аванси видані та іншу дебіторську заборгованість (ДЗ к.п.).

Залишок дебіторської заборгованості є розрахунковою величиною, яку можна розрахувати за формулою:

$$\text{ДЗ к.п.} = \text{ДЗ п.п.} + \text{ДЗ р.т.п} - \text{ДЗ пог. п.}, \quad (1)$$

З метою збереження гармонійної системи управління підприємством при впровадженні системи бюджетування необхідно дослідити організаційну структуру підприємства, для того щоб на її основі сформувавши фінансову структуру. Після критичного аналізу облікової

політики, визначення об'єктів обліку, статей доходів і витрат, що відносяться до кожного з об'єктів, рекомендується розробити структуру і формат бюджетів а також визначити послідовність їх складання [7].

Документальним підтвердженням системи бюджетування підприємства є «Регламент обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством», який входить до «Регламенту бюджетного процесу підприємства» як основного документу процесу бюджетування підприємства. При його складанні необхідно дотримуватись наступної структури (рис. 1) [7]:

1. Назва етапу бюджетного процесу.
2. Стисла характеристика процесу.
3. Завдання вказаного етапу.
4. Вихідні документи і /або дані для вирішення завдань.
5. Відповідальні особи за надання документів, і/або даних.
6. Перелік робіт учасників бюджетного процесу по рішенню вказаного завдання, у визначений інтервал часу початку і закінчення робіт, термін виконання.
7. Результати роботи.
8. Відповідальні особи за виконання.

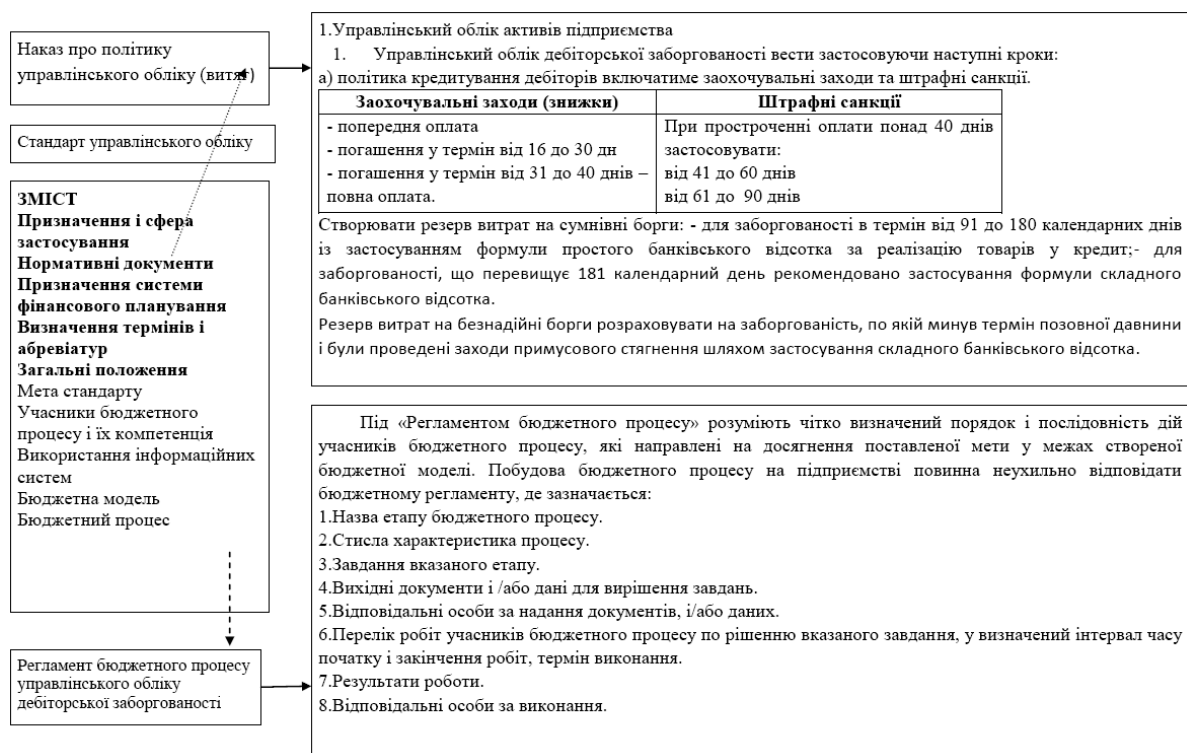

Рис. 1.

Формування планів дебіторської заборгованості для відображення їх у «Регламенті бюджетного процесу» відбувається одночасно зі складанням бюджетів дебіторської заборгованості на місяць, та бюджету дебіторської заборгованості на рік із зазначенням дати та/або терміну подання затвердженого документу, центру відповідальності, фінансово-відповідальної особи (керівника), особи, з якою узгоджуються бюджети, особи, яка підписує бюджет та місяця подання зазначених бюджетів.

Слід відмітити, що удосконалення обробки та підготовки інформації для прийняття управлінських рішень можливе завдяки впровадженню на кожному підприємстві політики управлінського обліку. Вказану політику рекомендуємо регламентувати документом «Наказ про політику управлінського обліку на підприємстві» (рис. 1). Його необхідно поділити на розділи: управлінський облік затрат (у їх складі активів), управлінський облік доходів, фінансових результатів. Відображення вимог щодо управлінського обліку дебіторської заборгованості доцільно зазначити у підрозділі запропонованого наказу як «Управлінський

облік оборотних активів підприємства у складі затрат». Цей розділ повинен регламентувати необхідність введення відповідних внутрішніх стандартів управлінського обліку.

Стандарти управлінського обліку, по кожному з його об'єктів, повинні бути складені з дотриманням наступної структури:

1. Призначення і сфера застосування
2. Нормативні документи
3. Призначення системи фінансового планування
4. Визначення термінів і абревіатур
5. Загальні положення
6. Мета стандарту
7. Учасники бюджетного процесу і їх компетенція
8. Використання інформаційних систем
9. Бюджетна модель
10. Бюджетний процес

Вказана структура стандартів управлінського обліку підпорядковує «Регламент бюджетного процесу», бюджетну модель і процес, та посилається на наказ про політику управлінського обліку, як внутрішній нормативний документ. Така структура буде більш розгалуженою з врахуванням необхідності охопити усі об'єкти управлінського обліку підприємства.

Вказані стандарти пропонуємо відносити до організації бухгалтерського обліку на підприємстві і надати рекомендований характер [1 р. III. ст.8]. Це дозволить визначити центри відповідальності, дотичні до стану, обсягів та термінів погашення дебіторської заборгованості, встановити градацію між обмеженням щодо реалізації товарів певним групам покупців та заохоченням для дисциплінованих контрагентів, навести етапи формування, документальне забезпечення та реєстри управлінського обліку дебіторської заборгованості. Це деталізує необхідність додаткової роботи з вказаним активом; акцентує відповідальність за його створення у відповідному співвідношенні до оборотних активів; підвищить загальну якість активів підприємства.

Висновки і пропозиції. Узагальнюючи дослідження організації обліку дебіторської заборгованості в системі управління підприємством підкреслимо необхідність внутрішнього забезпечення регулюючими та узагальнюючими документами. Деталізацію вимог щодо підготовки інформації про управління дебіторською заборгованістю на підприємстві рекомендуємо забезпечити створенням внутрішнього стандарту управлінського обліку дебіторської заборгованості, бюджетного регламенту, бюджету дебіторської заборгованості на рік і місяць, платіжного календаря.

Крім того організація обліку в управлінні дебіторською заборгованістю вимагає розробки не тільки «Наказу про облікову політику підприємства», де окреслюються обрані методологічні засади фінансового обліку дебіторської заборгованості, а і «Наказу про систему управлінського обліку підприємства» де необхідно вказати розроблені нормативні акти, первинні документи та реєстри управлінського обліку дебіторської заборгованості підприємства. Втілення пропозиції щодо організації управлінського обліку дебіторської заборгованості у практичну діяльність підприємств оптової торгівлі дозволить розділити цю сферу на етапи, що полегшить відстеження необхідності у нарощуванні або зменшенні її обсягів, термінів погашення, строків розрахунку, додаткової роботи з контрагентами, потреби звертатись до судових органів або підприємств-аутсорсерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України зі змінами та доповненнями, режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України": Наказ Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 року № 635; режим доступу: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=382876&cat_id
3. Алчерж Алан. Управленческий учет: принципы и практика.: пер. с англ. / Под.ред. Я. В. Соколова, И. А. Сирновой. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 952 с.
4. Буряк І. О. Облікова політика, як складова організації обліку за розрахунками / І. О. Буряк // Науковий вісник Мукачівського державного університету, 2015. С. 214-217

5. Васюк Н. В. Методологія організації управлінського обліку на підприємстві. / Н. В. Васюк // Вісник соціально-економічних досліджень, 2013 рік, випуск 1 (48). с. 40-45
6. Голов С. Ф. Управлінський облік : підруч. / С. Ф. Голов. – К. : Лібра, 2003. – 704 с.
7. Кияшко О. М. Організація управлінського обліку дебіторської заборгованості. / О. М. Кияшко // FROM THE BALTIC TO THE BLACK SEA: THE FORMATION OF MODERN ECONOMIC AREA. BALTIC RESEARCH INSTITUTE OF TRANSFORMATION ECONOMIC AREA, RIGA 2017, с. 139-141.
8. Ж. В. Кудрицька. Методологічні підходи до вирішення проблем організації обліку та внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами//режим доступу <https://www.google.com.ua/search?q=%D0%BA%D1%83%D0%B4%D1%80%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%2C+%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0&oq=%D0%BA%D1%83%D0%B4%D1%80%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%2C+%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0&aqs=chrome..69i57.6152j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>
9. Левченко З. М. Організація бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами. / З. М. Левченко // ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО - 2017. - № 9, с.1167- 1171
10. Пономаренко Н. М. Організація обліку дебіторської заборгованості: управлінські та методичні засади. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 12. Частина 3. с. 203-206, 2015р.
11. Сльозко Т. М., Мазіна О. І. Організація обліку: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. М. Сльозко, О. І. Мазіна. – К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2014.-367
12. Сопко В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу : підруч. / В. Сопко, В. Завгородній. – К. : КНЕУ, 2000. – 260 с.
13. Супрунова І. В. Особливості організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості / І. В. Супрунова // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2012 р. Вип. 2 (23). С. 357-360.
14. Нападівська Л. В. Управлінський облік : підруч. для вузів / Л. В. . – 2-ге вид., доопр. та доповн. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 648 с.

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ECONOMY

ISSN 2412-8368

<https://ws-conference.com/ijite>

3(15) April 2018

SCIENTIFIC EDITION

Indexed by:

RS Global

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Google
scholar

RePEc

OpenAIRE

Passed for printing 05.04.2018. Appearance 15.04.2018.

Typeface Times New Roman.

Circulation 500 copies.

RS Global Sp. z O.O., Warsaw, Poland, 2018

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ECONOMY

RS Global